

SOTAKOKEMUSTEN HYÖDYNTÄMINEN MERIVOIMIEN OPERAATIO- TAIDON JA TAKTIIKAN KEHITTÄMISESSÄ

Juuso Säämänen

Kirjoittaja on kapteeniluutnantti, Sotatieteen maisteri ja opettaja Maanpuolustuskorkeakoulun sotahistorian laitoksella, valmistelee väitöskirjaa HY:ssa.

ABSTRACT

Because of the general situation during the Continuation War, open sea warfare was emphasized in the development of naval tactics whereas the coastal artillery concentrated on the development of firing methods. These developments were based on the observations of the tactics used by the Soviet Navy and Marines as well as the lessons learned in the tests and exercises carried out by friendly forces. The observations and lessons learned were related to the troops in reports named "Naval and Coastal War Experiences" and "Fleet War Experiences".

During the war also Germans helped in the developing of Finnish naval tactics. The German Naval Attache to Finland, Rear Admiral Reimar von Bonin, suggested that Finnish naval officers be ordered to visit Germany in November 1941. The purpose of these visits was to teach the Finnish officers about the tactics of the German Navy as well as increase their combat experience. Von Bonin's suggestion was motivated by the idea that the Finnish Navy's area of operations might expand to the White and Arctic Seas. The visits of Finnish navy and coastal artillery officers started in the winter of 1942. Altogether dozens of Finnish officers as well as a few petty officers visited Germany in 1942-1944. As a result of these visits the Finns were able to develop, amongst other things, their motor torpedo boat and anti-submarine warfare tactics. They also gained valuable information about the operational principles of coastal troops and the countermeasures against influence mines. The tactical and technical lessons learned in Germany were still in use in the 1950's.

The collection of war experiences began in the Finnish Navy in October 1944, only a month after the war between Finland and the Soviet Union had ended. The collection was completed during the winter months of 1944-1945. The objective was to gather material for regulations and manuals. The collected material emphasized the experiences gained from the defensive battles in the summer of 1944. They also gave well reasoned arguments on how to renew organisation and tactics. The Navy, unlike the Army, never organized face-to-face discussion events for her officers. Instead, the units' COs drafted their own statements based on the views of their subordinates and these were sent directly to the Navy and Fleet HQ. Since the naval and coastal artillery forces continued - as was agreed in the terms of the Temporary Peace Treaty between Finland and the Soviet Union - protecting the Soviet Navy in the vicinity of the coast, and since the Navy was making preparations to start the clearance of wartime mines, there was no time to carefully analyse the experiences of war.

Soon after the war ended the Navy began to draft new manuals and regulations. At the beginning of this work attention was paid to wartime experiences; they were also utilized in training. The development of coastal infantry tactics waned away in 1952 when the Coastal Artillery became a part of the Ground Forces and the Army took the main responsibility for repelling landing operations. What was learned about coastal warfare in the Continuation War

was forgotten in the late of 1950's. For a long time the Navy had no tactics for the archipelago environment because the Continuation War produced few experiences of archipelago warfare. Thus the development of archipelago warfare was continued well into the 1950's.

LÄHTÖKOHTIA

Jatkosodan alkamisesta on tänä vuonna kulunut 70 vuotta ja siihen liittyvistä kysymyksistä on kirjoitettu hyllymetreittäin niin tieteellisiä tutkimuksia kuin fiktiivistä kirjallisuutta. Viime vuosina tutkimukseen on haettu uusia näkökulmia muun muassa mikrohistorian tutkimusmenetelmin, vaikka jatkosotaa käsittelevälle perustutkimukselle on yhä olemassa tarvetta. Tässä artikkelissa perehdytään merivoimien taktiikan kehitystyöhön sotien aikana sekä jatkosodan päättymisen jälkeisenä vuosikymmenenä. Tarkoituksena on luoda kokonaiskuva siitä, kuinka sotatoimissa saadut kokemukset hyödynnettiin 1940- ja 1950-luvuilla rannikkotyökistön ja laivaston taktiikkaa kehitettäessä.

Aiempi tutkimus ja tutkimusmenetelmä

Sotakokemusten ja taktiikan kehittämisen väliset syy-seuraus-suhteet eivät ole historiantutkimuksen kannalta ongelmaton aihe. Ehkä juuri siksi aihepiiriä ei ole vielä laajemmalti tutkittu. Filosofian tohtori Vesa Tynkkynen väitöskirja *Hyökkäyksestä puolustukseen – Taktiikan kehittymisen ensimmäiset vuosikymmenet Suomessa* on tällä hetkellä ainoa tutkimustyö, jossa on käsitelty sotakokemuksia taktiikan kehittämisen työvälineenä. Vaikka Tynkkynen on keskittynyt tutkimuksessaan jalkaväen ja sitä tukeneiden aselajien sotakokemuksiin, on hän sivunnut työssään 1940-luvun lopulla esiin nousutta kysymystä rannikkotaktiikan kehittämisestä. Sen sijaan laivastoyksiköiden sotakokemusten ja taktiikan kehitystyön välistä problematiikkaa ei ole aiemmin tutkittu.

Ainoat teokset, joissa merivoimiin kuuluneiden yksiköiden sotakokemuksia on jollain tavoin kuvattu, ovat Kullervo Killisen, Orvo Peuranheimon ja Jouko Pirhosen vuonna 1956 kirjoittama *Laivat puuta, miehet rautaa* sekä Rannikkotyökistön Upseeriyhdistyksen vuonna 1951 julkaisema *Rannikkotyökistö taistelee*. Killisen, Peuranheimon ja Pirhosen teoksessa käsitellään moottoritorpedovenelaiivueen ja -osaston sotatoimia. Se perustuu kirjoittajien henkilökohtaisiin sotakokemuksiin ja muistelmiin. Sen sijaan *Rannikkotyökistö taistelee*-teoksessa on analysoitu muun muassa Somerin taistelun oppeja ja rannikkotyökistön ampumamenetelmien kehittämistä jatkosodan aikana.

Kun tutkitaan sotakokemusten ja taktiikan kehityksen välistä suhdetta, joudutaan tutkimusprosessin aikana kohtaamaan useita haasteita. Kuinka voidaan esimerkiksi analysoida useiden eri henkilöiden keskenään ristiriitaisia mielipiteitä ja tehdä

niistä yleisesti päteviä johtopäätöksiä, varsinkin kun sotakokemukset ovat syntyneet ainutkertaisissa tilanteissa? Toinen merkittävä kysymys on, kuinka voidaan yksiselitteisesti osoittaa sotakokemusten ja taktiikan kehityksen väliset liityntäpinnat? Edellisten esimerkkien perusteella voidaan jopa kysyä, kuinka sotakokemusten ja taktiikan kehityksen välisiä suhteita voidaan ylipäänsä tutkia? Tässä artikkelissa edellä mainitut tutkimukselliset haasteet on ratkaistu vertailemalla vuosina 1940–1945 kirjoitettuja sotakokemusraportteja jatkosodan päättymisen jälkeen laadittuihin joukkojen kokoonpanoihin ja ohjesääntöihin sekä niiden luonnoksiin.

Lähdeaineistosta

Artikkelin lähdeaineisto koostuu pääosin arkistolähteistä, joista merkittävimpiä ovat Merivoimien ja Laivaston esikunnan aineistot. Kumpikin esikunta laati tiedotteita saaduista sotakokemuksista. Lisäksi Merivoimien esikunta osallistui 1940- ja 1950-lukujen taitteessa uusien sodanajan kokoonpanojen suunnitteluun. Toisen merkittävän arkistokokonaisuuden muodostaa Päämajan koulutusosaston aineisto. Sen avulla on selvitetty saksalais-suomalaisen koulutusyhteistyön syntyä ja käytännön toteutusta.

Artikkelin toinen lähderyhmä koostuu sodan jälkeen laadituista ohjesääntöehdotuksista ja virallisesti käyttöön hyväksytyistä ohjesäännöistä. Niiden avulla tarkastellaan, kuinka sodasta saadut kokemukset otettiin huomioon 1940- ja 1950-luvun taktisia periaatteita luotaessa. Tähän lähderyhmään kuuluu muun muassa kuusiosainen *Laivaston ohjesääntö (LO)*, jonka laivaston komentaja vahvisti tilapäisesti käyttöön otettavaksi 1950-luvun alussa, mutta yhtä osaa lukuun ottamatta sitä ei koskaan virallisesti vahvistettu. Ohjesääntö tarkoitettiin Kenttäohjesäännön kaltaiseksi katto-ohjesäännöksi, jota oli tarkoitus täydentää yksityiskohtaisilla aselajiohjeilla. Rannikkojoukkojen taktiikan muutosten tutkiminen on laivastoyksiköitä vaikeampaa, sillä ensimmäinen virallinen ohjesääntö *Rannikkotyökistön taisteluohjesääntö. Rannikkotyökistön käyttö ja johtaminen* hyväksyttiin käyttöön vasta vuonna 1958. Sen sijaan 1950-luvun alkupuolella laaditut rannikkotaktiikan luonnosohjesäännöt ovat todennäköisesti tuhoutuneet arkiston supistusten yhteydessä. Siksi tässä artikkelissa esitetty rannikkotyökistön taktiikan kehityksen kokonaiskuva on huomattavasti laivastotaktiikkaa pintapuolisempi.

TALVISODAN KOKEMUKSET ANALYSOIDAAN

Talvisodan aikana Merivoimien esikunta laati viisi kappaletta ”Merivoimien sotakokemuksia” -tiedotteita. Niiden ensisijaisena tarkoituksena oli ohjata omien joukkojen taistelutekniikan kehittämistä. Varsinainen sotakokemusten analysointi suoritettiin sodan päätyttyä ja joulukuussa 1940 Merivoimien esikunnan yleisesikuntaosasto jakoi merivoimien komentajan johtoon kuuluneille joukoille pääosin rannikkojouk-

kojen sotakokemuksia sisältävän muistion ylimääräisten harjoitusten ja talvisodan aikana saaduista kokemuksista. Tarkoituksena oli hyödyntää saatuja sotakokemuksia sekä koulutuksessa että operatiivisessa suunnittelussa.

Ensimmäiset havainnot toimintaa haittaavista tekijöistä saatiin jo ylimääräisten harjoitusten aikana. Merivartiolaitoksen ja Merenkulkuhallituksen liittäminen merivoimiin ei toteutunut odotetulla tavalla. Luotsi- ja merivartiopiirien välirajat eivät olleet yhteneväisiä rannikkolohkojen rajojen kanssa, joten rannikolle ryhmitetyt joukot joutuivat sopimaan yhteistoiminnasta useiden tahojen kanssa. Siksi muun muassa laivaston operaatioihin liittyvän väylävalaisun järjestämisessä oli usein ongelmia. Muutoinkin merivoimiin liitetyt joukot kokivat sotilaallisen johtamiskulttuurin vaikeaksi, joten Merivoimien esikunta esitti sekä Merenkulkuhallituksen että Merivartiolaitoksen liittämistä pysyvästi merivoimien kokonpanoon. Tällöin joukkojen yhteistoiminta pystyttäisiin suunnittelemaan vaivattomasti ja sotilasorganisaation toimintaan totuttaisiin jo rauhan aikana.¹

Liikkuvuutta ja jalkaväkikoulutusta lisittävä

Rannikkojoukot ryhmitettiin liikekannallepanossa linnakkeiden ympäristöön puolustustehtäviin. Sodan aikana kokonaisia linnakkeita, esikuntia ja lohkoja jouduttiin siirtämään uusille linnoittamattomille alueille. Tuolloin joukkojen taistelukyky heikkeni merkittävästi, sillä niille ei voitu jakaa majoitusvälineitä, kenttäkeittiöitä tai kuljetuskalustoa, eikä esikunnille ehditty valmistella viestiyhteyksin varustettuja varapaikkoja. Kriittisin tilanne muodostui Viipurin lohkolle, jossa rannikkolohkon esikunta joutui huolehtimaan useista erillisistä pataljoonista ilman orgaanisia huoltojoukkoja ja jossa jalkaväkitaisteluihin kouluttamattomat heterogeeniset joukot joutuivat taistelemaan linnoittamattomissa asemissa. Toimintaa vaikeuttivat jatkuvat alistussuhteiden muutokset ja joukkojen uudelleenjärjestelyt. Lisäksi kenttäarmeijalle alistetut rannikkolohkot joutuivat operatiivisesta alistussuhteesta huolimatta tukeutumaan merivoimien ampumatarvikehuoltoon. Talvisodan aikana havaittujen puutteiden ja ongelmien vuoksi rannikkotyökistön liikkuvuutta esitettiin lisättävän ja joukkojen koulutusta muutettavan siten, että jalkaväkikoulutus saisi merkittävän aseman tuliasemakoulutuksen rinnalla. Rannikolla toimiville joukoille esitettiin myös panssarintorjunta-aseiden hankkimista, sillä niiden puuttumisen katsottiin aiheuttavan pakokauhua.²

1 KA T22110, kansio F3. Merivoimien esikunnan yleisesikuntaosaston asiakirja N:o 1515 / Ye.3. sal./ 14.12.1940: Yhteenveto merivoimien eri lohkoilla YH:n ja sodan aikana saaduista kokemuksista sekä niiden antamia viitteitä, ss. 1–2 & 65–67.

2 Laatokan meripuolustus alistettiin Päämajan alaisuuteen ja Viipurin lohko Kannaksen armeijalle sekä Koiviston alalohko edelleen II armeijakunnalle.
KA T22110, kansio F3. Merivoimien esikunnan yleisesikuntaosaston asiakirja N:o 1515 / Ye.3. sal./ 14.12.1940: Yhteenveto merivoimien eri lohkoilla YH:n ja sodan aikana saaduista kokemuksista sekä niiden antamia viitteitä, ss. 7, 17–21 ja 71–73.

Talvisodan aikana merivoimat kokosivat rannikkosissiosastoja, jotka eivät saaneet merkittäviä tuloksia aikaiseksi. Pääasiallisena syynä huonoihin tuloksiin pidettiin toiminnan improvisoitua luonnetta, sillä sissitoimintaa ei oltu rauhan aikana koulutettu saatikka harjoiteltu. Myös sissiosastojen varustamisessa oli suuria ongelmia ja varusteiden puute lyhensi osastojen toiminta-aikaa sekä -matkaa. Vaikka sissitoiminta ei tuottanut talvisodan aikana merkittäviä tuloksia, pidettiin sissikoulutusta tarpeellisena ja siksi rannikko-olosuhteissa toimiville sisseille suunniteltiin omaa kokoonpanoa. Osasto oli tarkoitus muodostaa yhdestä pikakivääri- ja pioneeriryhmästä sekä viestielimestä ja sen taistelun tukemiseen kaavailtiin joissain tilanteissa jopa hyökkäysvauvoja. Sissien tehtäviksi kaavailtiin tiedustelua ja rajoitettuja hyökkäystehtäviä.³

SOTAKOKEMUSTEN KERÄÄMINEN JATKOSODAN AIKANA

Merivoimien esikunta aloitti ”Merivoimien sotakokemuksia” -tiedotteiden jakamisen uudelleen jatkosodan ensimmäisten viikkojen aikana. Tiedotteita laadittiin sodan aikana yhteensä 14 kappaletta ja valtaosa niistä jaettiin vuonna 1941. Asemasodan suuremmista sotatoimista, kuten Suursaaren ja Somerin taisteluista laadittiin omat tiedotteet. Viimeinen tiedote julkaistiin heinäkuussa 1944 ja siinä käsiteltiin Viipurinlahden torjuntataisteluista saatuja kokemuksia. Tiedotteiden avulla välitettiin kaikille meririntamalla taisteleville joukoille muun muassa tietoja vihollisen toimintatavoista. Joissain tiedotteissa raportoitiin omien joukkojen kokeiluharjoitusten aikana tekemistä havainnoista sekä sotavangeilta kuulusteluissa saaduista tiedoista.⁴

Koska ”Merivoimien sotakokemukset” sisälsivät etupäässä rannikkojoukkojen havaintoja, jaettiin alusyksiköille Laivaston esikunnan kokoamia ”Laivastovoimien sotakokemuksia”-tiedotteita kesäkuusta 1942 alkaen. Niiden avulla välitettiin tietoja vihollisen toiminnasta ja kokemuksia käytetystä taistelutekniikasta.⁵ Vuosina 1943 ja 1944 tiedotteissa kirjoitettiin pääosin neuvostolaivaston taktiikasta saaduista havain-

3 KA T22110, kansio F3. Merivoimien esikunnan yleisesikuntaosaston asiakirja N:o 1515 / Ye.3. sal./ 14.12.1940: Yhteenvedo merivoimien eri lohkoilla YH:n ja sodan aikana saaduista kokemuksista sekä niiden antamia viitteitä, ss. 56–58.

4 Operatiivinen osasto laati ensimmäisen joukoille jaetun tiedotteen heinäkuun 20. päivä 1941. Tiedotteet 1–10 jaettiin vuoden 1941 aikana.

KA T17301, kansio 2068. Merivoimien esikunnan operatiivisen osaston asiakirja N:o 810 / Op. 2. Sal./20.7.1941: Merivoimien sotakokemuksia N:o 1/41. Suurin osa muista vuoden 1941 tiedotteista samassa kansiossa.

5 Taistelutekniikasta ja taisteluissa tehdyt havainnot koostettiin raportteihin erikoisaloittain ja oteltuna. Erikoisalat ovat aluksen sisällä toimivia ryhmiä. Näitä ovat muun muassa tykistö-, merenkulku- ja viestialat. Merenkulkualaa koskevista asioista raportoitiin esimerkiksi kesäkuussa 1942. Tuolloin tykkiläivueessa oli havaittu ammuntojen aiheuttavan alusten magneettikompasseihin eksymän muutoksen, joka saattoi olla jopa 15 astetta. Virheen tasaantumisen raportoitiin kestävän noin 12–14 vuorokautta.

KA T15759, kansio 1213. Laivaston esikunnan asiakirja N:o 1922 / II. Sal / 20.6.1942.

noista, joten ne vastasivat hyvin pitkälti Päämajan laatimia ”Taktisia ym. tiedonantaja vihollisesta”-tiedotteita. Vaikka päähuomio ”Laivastovoimien sotakokemuksia”-tiedotteissa kiinnitettiin neuvostolaivastoon, käsiteltiin joissain tiedotteissa myös yhteistoimintaa saksalaisten kanssa. Esimerkiksi toukokuussa 1943 raportoitiin saksalaisten taktisen ajattelun kaavamaisuudesta. Saatujen kokemusten mukaan saksalaiset eivät kyenneet soveltamaan taistelutilanteessa saamiaan ohjeita, vaan heidän toimintansa perustui taistelusuunnitelman tarkkaan noudattamiseen.⁶

Sotakokemuksia kerättiin jatkosodan aikana myös toimialateitse. Esimerkiksi Merivoimien esikunnan lääkintätoimisto keräsi tammikuussa 1942 rannikkoprikaatien ja laivaston lääkäreiltä kokemuksia edellissyksyn taisteluiden lääkintähuollosta. Vastauksissa muun muassa todettiin, että yhteistoiminta laivasto- ja rannikkojoukkojen välillä sujui mallikelpoisesti haavoittuneiden evakuoitinkuljetusten yhteydessä.⁷ Vaikka suurin osa toimialateitse suoritetuista sotakokemusten keräystehtävistä toteutettiin Päämajan toimeksiannosta, raportointiin toimialojen sotakokemuksista Merivoimien esikunnan aselajikomentajille. Muun muassa merivoimien viestikomentaja lähetti vuosittain saamiensa raporttien perusteella toimintaohjeita alaisilleen. Niiden ensisijaisena tavoitteena oli parantaa rannikko- ja laivastojoukkojen yhteistoimintaa sekä tilannetietoisuutta.⁸

Keskustelutilaisuuksia ja neuvottelupäiviä

Sotakokemusten raportointi ei kuulunut pelkästään yksikön päällikön tai komentajan tehtäviin. Merivoimien esikunta laati elokuussa 1941 ohjeen laivastoupseereiden keskuudessa pidettävien keskustelutilaisuuksien järjestämisestä. Tilaisuudet oli tarkoitus järjestää aluksen tai perusyksikön upseereiden kesken ja niiden avulla pyrittiin tehostamaan sotakokemusten keräystyötä. Ohjeistuksen mukaan tilaisuuksista tuli pitää pöytäkirjaa, johon kunkin osallistujan perustellut mielipiteet kirjattiin.⁹ On todennäköistä, ettei keskustelutilaisuuksia järjestetty ennen vuoden 1941

6 Esimerkiksi KA T16444, kansio 1949. Laivaston esikunnan asiakirja N:o 4451 / II. Sal. / 25.8.1944: Laivaston sotakokemuksia No 1/44, ss. 6–7.

7 KA T15759, kansio 1213. Merivoimien esikunnan lääkintätoimiston asiakirja N:o 13 / Lääk. Sal / 14.1.1942: Sotakokemuksia lääkintähuollosta.

8 Tietävästi ensimmäiset viestialan sotakokemuksiin perustuvat ohjeet jaettiin niin rannikko- kuin laivastojoukoille syyskuussa 1941. Kokemukset oli saatu Ahvenanmaan miehitysoperaatiosta ja niiden perusteella annettiin tarkennettuja ohjeita viestitoiminnan suorituksesta.

KA T22110, kansio F4. Merivoimien esikunnan viestikomentajan lähete N:o 391 / Viesti 1 / al. / 18.9.1941: Sodan 1941 kokemuksia rannikkolaivaston viestipalveluksesta. Katso myös T22109, kansio F3. Laivaston esikunnan asiakirja N:o 110 / IV. Sal. / 28.12.1944, liite 1: Laivaston viestialan sotakokemukset.

9 Keskustelutilaisuuksiin määrättiin osallistumaan muun muassa laivaluokan alusten tykistöupseerit, sukellusveneidän päälliköt, I-upseerit, tykkiveneiden päälliköt, miinalaivojen päälliköt, moottoritorpedoveneiden päälliköt, raivaajien päälliköt ja laivojen viestiupseerit. KA T22110, kansio F4. Merivoimien esikunnan operatiivisen osaston asiakirja N:o 145 / Op. 2. Sal. / 18.8.1941: Sotakokemukset.

purjehduskauden päättymistä, sillä meririntamalla käytiin koko syksyn ajan kiivaita taisteluita. Keskustelutilaisuuksista laaditut pöytäkirjat muodostuivat luultavasti tärkeimmäksi aineistoksi sotakokemustiedotteiden laadinnassa. Ehkä juuri siksi ensimmäinen ”Laivastovoimien sotakokemuksia”-tiedote jaettiin joukoille vasta kesäkuussa 1942.

Sotakokemuksia kerättiin myös yhtymien ja joukkoyksiköiden esikunnilta sekä niiden komentajilta. Merivoimien esikunta järjesti helmikuussa 1943 rannikkoprikaatien ja rannikkotykistörykmenttien komentajille sekä laivaston esikunnan operatiiviselle johdolle ja laivueiden päälliköille neuvottelupäivät, joiden tarkoituksena oli kehittää ylempien upseereiden taktisia valmiuksia ja yhtenäistää taktisia käytäntöjä. Neuvottelupäivillä käsiteltiin muun muassa laivasto- ja rannikkojoukkojen yhteistoimintaa, rannikkojoukkojen organisaatioiden kehittämistä, merivoimien ilmatointaorganisaatiota sekä miina- ja sukellusveneentorjunta-alan sotakokemuksia.¹⁰

Taktiikan kehittäminen jatkosodan aikana

Jatkosodan aikana vallinneen yleistilanteen vuoksi rannikkotykistö keskittyi tykistön ampumamenetelmien kehittämiseen yleistaktiikan kehitystyön jäädessä taka-alalle. Sen sijaan laivastoyksiköiden toiminnassa painottuivat avomeritoiminnan taktiset ratkaisut. Esimerkiksi Moottoritorpedovene-laivueessa kehitettiin alusten taistelutekniikkaa ja osastotaktiikkaa systemaattisesti koko jatkosodan ajan. Kehitystyö perustui muun muassa upseerien keskuudessa järjestettyihin keskustelutilaisuuksiin. Esimerkiksi talvella 1942 kapteeniluutnantti Jouko Pirhonen analysoi edellisen vuoden aikana saatuja sotakokemuksia ja esitti niiden perusteella uusia toimintatapoja. Pirhonen totesi, että vanhentuneiden ja vähälukuisten alusten vuoksi moottoritorpedoveneitä oli jouduttu operoimaan pääasiassa yöaikaan ja kokemukset yhteishyökkäyksistä muiden alusluokkien ja ilmavoimien kanssa olivat jääneet vähäisiksi. Pirhonen kuitenkin piti useamman moottoritorpedoveneen suorittamia hyökkäyksiä parhaimpana mahdollisuutena häiritä neuvostolaivaston itäisen Suomenlahden huoltoliikennettä.¹¹

10 Tilaisuus toteutettiin siten, että joukko-osastojen komentajat ja esikuntapäälliköt sekä joukkoyksiköiden komentajat osallistuivat vuoropäivinä Helsingissä järjestetyille neuvottelupäiville. KA T22110, kansio F11. Merivoimien esikunnan operatiivisen osaston asiakirja N:o 299 / Op. 3. Sal. / 25.1.1943: Merivoimien johdon puhuttelu- ja neuvottelupäivät sekä Merivoimien esikunnan operatiivisen osaston asiakirja N:o 437 / Op. K. Sal. / 6.2.1943: Merivoimien johdon II puhuttelu- ja neuvottelupäivät.

11 Pirhosen esitelmä ei ollut ainoa laatuaan, sillä esimerkiksi maaliskuussa 1944 moottoritorpedoveneosaston upseereille järjestettiin keskustelutilaisuus neuvostoliittolaisten huoltokuljetuksia vastaan tehtyjen hyökkäysten kokemuksista. KA T16444, kansio 1948: Moottoritorpedoveneosaston asiakirja 3.3.1944: Kokemukset saatuetisteluisistamme (kapteeniluutnantti E Salon esitelmä Mtv.Os:n upseereille 11.3.1944) sekä T15759, kansio 1212. Erillisen laivasto-osaston kirjelmä N:o 233/ sal / 15.2.1942: MTV-yhteishyökkäykset. Kokemukset ja toimintatavan kehittäminen.

Esitelmässään Pirhonen totesi, että valoisana vuorokauden aikana suoritettava hyökkäys tulee toteuttaa joko laivueen tai puolilaivueen eli kuuden veneen osaston voimin. Hyökkäystä oli tuettava ilmasta hävittäjäsuojalla, koska vihollisen ilmavoimien vapaa toiminta estäisi moottoritorpedoveneiden hyökkäyksen. Suojaustoiminnan lisäksi lentokoneita tuli käyttää savuverhojen levittämiseen hyökkäysmuodostelmassa etenevien alusten eteen. Myös pommikoneiden toiminnan yhdistäminen torpedohyökkäykseen oli Pirhosen mielestä järkevää. Tällöin vihollinen joutuisi hajottamaan torjuntatulen useampaan maaliin ja siten hyökkäyksen onnistumismahdollisuudet paranisivat.¹²

TIETOJEN JA KOKEMUSTEN HANKKIMINEN ULKOMAILTA

Taktiikan kehittäminen ei perustunut jatkosodan aikana pelkästään omista sotatoimista saatuihin kokemuksiin, vaan oppeja kehitystyöhön haettiin Saksasta.¹³ Aloite meriupseereiden opinto- ja tutustumismatkojen järjestämisestä tehtiin saksalaisten taholta marraskuussa 1941. Tuolloin Saksan laivastoasiamies kontra-amiraali Reimar von Bonin esitti suomalaisten meriupseereiden komentamista Saksan laivastoon talvikuuksi. Opintomatkojen tarkoituksena oli perehdyttää suomalaiset Saksan laivaston taktiikkaan ja kartuttaa heidän taistelukokemustaan. Esityksen taustalla oli von Boninin ajatus Suomen laivaston toiminta-alueen mahdollisesta laajenemisesta Vienanmeren ja Jäämeren alueille.¹⁴

Ylipäällikön hyväksyttyä ajatuksen meriupseereiden komentamisesta Saksan laivastoon, aloitti merivoimien komentaja neuvottelut komennusten käytännön järjestelyistä. Merivoimat suunnitteli aluksi 15 upseerin lähettämistä Saksaan, mutta tarkentavissa keskusteluissa saksalaiset ilmoittivat olevansa valmiina vastaanottamaan huomattavasti suuremman suomalaisdelegaation, johon voisi kuulua myös rannikkotykistöupseereita. Sen vuoksi Merivoimien esikunnassa laadittiin luettelo 26 meri- ja 16 rannikkotykistöupseerin komentamisesta Saksaan. Mannerheim hyväksyi Merivoimien esikunnan laatiman esityksen pienin muutoksin ja Saksaan lähetettiin kevättalvella 1942 kaiken kaikkiaan 16 meri- ja 11 rannikkotykistöupseeria. Heidän tehtävänä oli raportoida ennen kaikkea kokemuksista ja taktisista opeista, joita

---

12 KA T15759, kansio 1212. Erillisen laivasto-osaston kirjelmä N:o 233/ sal / 15.2.1942: MTV-yhteishyökkäykset. Kokemukset ja toimintatavan kehittäminen, ss. 2 ja 10–14.

13 Sodan aikana matkoja tehtiin myös Italiaan ja Ruotsiin, mutta ne olivat luonteeltaan erityyppisiä. Matkojen tarkoituksena oli alusten, niihin liittyvien koneistojen sekä asejärjestelmien hankinnat ja koulutus. Varsinaisia taktisia oppeja tai koulutusta ei Italiasta ja Ruotsista haettu. Katso esimerkiksi KA T22110, kansio F9. ”Matkakertomus Ins.kom. Jaakko Raholan ja kom. kapt Orvo Peuranheimon matkasta Italiaan aikana 5/10–28.11–42.”

14 KA T17652, kansio 6. Merivoimien esikunnan operatiivisen osaston asiakirja N:o 3108 / Op. 3. Sal / 13.11.1941.

voitaisiin soveltaa suomalaisissa olosuhteissa ja jotka voitaisiin ottaa käyttöön oman taktiikan kehittämisessä.¹⁵

Kokemuksia moottoritorpedoveneiden yötaktiikasta

Saksassa meriupseerit lähetettiin Saksan läntisen meririntaman hävittäjä- moottoritorpedo-, torpedo- ja raivaajalaivueisiin sekä laivaston aselajikouluihin. Rannikotykistöupseerit osallistuivat aluksi vain sotakoulujen ilmatorjunta-, tulenjohto- ja pioneerialan kurseille. Kapteeniluutnantit Orvo Peuranheimo ja Jouko Pirhonen tutustuivat keväällä 1942 saksalaisen moottoritorpedovene toimintaan. Pirhonen sijoitettiin Belgian Oostendessa sijainneeseen saksalaiseen 4. Moottoritorpedovene-laivueeseen¹⁶ Peuranheimon ollessa komennettuna 2. Moottoritorpedovene-laivueeseen Alankomaiden Ijmuidenissa. Matkan aikana suomalaiset ottivat osaa laivueiden Pohjanmerelle ja Englannin kanaaliin suuntautuneisiin partiomatkoihin sekä tutustuivat samalla saksalaisten käyttämään hyökkäystaktiikkaan.¹⁷

Peuranheimon ja Pirhosen opintomatallaan tekemät havainnot hyödynnettiin tarkoin, sillä Moottoritorpedoveneosastossa laadittiin talven 1942–1943 aikana moottoritorpedoveneen taktillinen ohje.¹⁸ Vaikka ohje on mitä luultavimmin tuhoutunut arkiston supistusten yhteydessä, on todennäköistä, että Peuranheimo ja Pirhonen kirjoittivat ohjeen pääasiassa Saksan laivastossa omaksuttujen taktisten oppien perusteella. Ainakin 1940-luvun lopulla laadittuun Laivaston ohjesääntöön

-
- 15 KA T15759, kansio 1214. Merivoimien esikunnan asiakirja N:o 1456 / Op. 3. Sal. / 28.4.1942: Kertomuksia ulkomaisista opintomatkoista, T17652, kansio 6. Merivoimien esikunnan komentotoimiston asiakirja N:o 341 / Kom. 1. Sal. / 26.1.1942: Merivoimien upseereiden opintokomennuksia Saksaan sekä Päämajan koulutusosaston esittely N:o 1 / Koul. / 31.1.1942 ja N:o 2 / Koul. / 11.2.1942.
- 16 Tässä artikkelissa Peuranheimon ja Pirhosen käyttämä Schnellboot-laivue on suomennettu moottoritorpedovene-laivueeksi, sillä se vastaa laivueiden käytössä ollutta toimintatapaa ja kalustoa parhaiten. Mainittakoon, että saksalainen Schnellboot oli suomalaisten käyttämiä moottoritorpedoveneitä suurempi.
- 17 Peuranheimo osallistui seitsemään ja Pirhonen yhdeksään partiomatkkaan Hyökkäykset vihollista vastaan toteutettiin aina pimeällä joko laskemalla miinoitteet tai suorittamalla torpedo-hyökkäys saattuetta vastaan. Torpedohyökkäyksessä laivue toteutti hyökkäyksensä joko laivuekokoonpanossa tai puolilaivueittain, jolloin kumpikin osasto toimi hyökkäyksessä itsenäisesti. KA T17652, kansio 8. Komentajakapteeni Peuranheimon muistio: Kertomus komennuksestani Saksan laivastoon, torpedoveneiden johtajan esikuntaan ja 2. Pikavene-laivueeseen 2.2.–27.3.42, ss. 1, 11–23, 29–31 & 41, T22110, kansio F9. Moottoritorpedovene-laivueen asiakirja N:o 99 / sal. / 15.5.1942: Selostus opintomatkaista Saksaan 1.2.–15.4.1942, ss. 2 & 4–12 sekä T17652, kansio 6 Merivoimien esikunnan komentotoimiston asiakirja N:o 341 / Kom. 1. Sal. / 26.1.1942: Merivoimien upseereiden opintokomennuksia Saksaan ja Päämajan koulutusosaston esittely N:o 1 / Koul. / 31.1.1942 ja N:o 2 / Koul. / 11.2.1942.
- 18 KA T22110, kansio F11. Moottoritorpedoveneosaston asiakirja N:o 293 / sal. / 17.5.1943: Moottoritorpedoveneen taktillinen ohje.

Peuranheimon ja Pirhosen saksalaisten taktiikasta tekemät havainnot kirjattiin lähes sellaisenaan.

Oppeja sukellusveneentorjunnan organisointiin

Upseerien opintomatkat eivät päättyneet vuoden 1942 kevättalven aikana suoritettuihin komennuksiin. Saksalaiset ilmoittivat elokuussa 1942 olevansa kiinnostuneita vastaanottamaan suomalaisia upseereita jälleen seuraavana talvena. Koska Merivoimien esikunta piti ensimmäisiä opintomatkoja onnistuneena, hyväksyi Mannerheim yhteensä 19 upseerin ja yhden aliupseerin lähettämisen Saksaan talveksi 1942–43. Opintomatkojen tarkoituksena oli saada seikkaperäistä tietoa Saksan merivoimien järjestelyistä, menettelytavoista, taktiikasta ja käytössä olleista teknisistä laitteista. Uutta edellistalven komennuksiin verrattuna oli se, että osa rannikkotykistöupseereista komennettiin rintamavastuussa oleviin joukkoihin ja vanhemmat meriupseerit tutustuivat Saksan laivaston esikuntatyöskentelyyn.¹⁹

Vuoden 1943 komennusten painopisteenä olivat opinnot Saksan laivaston sukellusveneentorjuntakoulussa, jonne kapteeniluutnantit Olavi Peuranheimo ja Eino Siivonen sekä pursimies Toivonen komennettiin tammi-helmikuun ajaksi. Matkan tuloksena Peuranheimo kirjoitti ehdotuksensa sukellusveneentorjunnan järjestelyistä ja etsintäryhmien muodostamisesta.²⁰ Sukellusveneentorjunnan kehittäminen oli merivoimien kannalta tärkeää, sillä vuoden 1942 aikana neuvostosukellusveneet olivat upottaneet Itämerellä useita kauppa-aluksia, eikä suomalaisilla ollut juurikaan

---

19 Alkuperäisessä Merivoimien esikunnan esityksessä esitettiin Saksaan komennettavaksi 28 meriupseeria ja neljä laivastokoulutettua aliupseeria sekä 16 rannikkotykistöupseeria ja kaksi aliupseeria. Ilmeisesti esitys oli liian suurisuuntainen ja Päämajan koulutusosaston ilmoituksella esitys laadittiin uudelleen. Ylipäällikön hyväksymän esityksen mukaisesti Saksaan komennettiin kaksitoista meri- ja seitsemän rannikkotykistöupseeria sekä yksi laivastokoulutettu aliupseeri.

KA T17652, kansio 6. Merivoimien esikunnan asiakirja N:o 3865 / Op. 3. Sal. / 7.10.1942: Opintokomennuksia Saksaan, Päämajan koulutusosaston asiakirja N:o 4232 / Koul. 1 / 13. Sal. / 4.11.1942, Merivoimien esikunnan asiakirja N:o 3067 / Op. 3. Sal. / 12.8.1942: Opintokomennuksia Saksan merivoimiin sekä. Päämajan koulutusosaston asiakirja N:o 5570 / Koul. 1 / 13. Sal. / 22.12.1942: Ulkomaakomennuksia

20 Peuranheimon esityksen mukaan kuuntelulaitteilla varustetut alukset oli jaoteltava toisiaan täydentäviin ryhmiin. Sukellusveneestä ja vartiomootoriveneistä muodostettua osastoa hän piti varsin soveliaana etsintäryhmän kokoonpanona. Tällöin sukellusvene toimi osaston kuuntelevana aluksena oletetun maalin rannikon puolella ja vartiomootoriveneiden tehtävänä oli suorittaa syvyyspommitukset. Varsinaisten taktisten periaatteiden ja etsintämuodostelmien lisäksi Peuranheimo esitti konkreettisia toimenpiteitä kuuntelulaitteiden muutoksista ja uusien laitteiden asennuksista.

KA T22110, kansio F12. Laivaston esikunnan asiakirja N:o 754 / II. Sal. / 10.3.1943: Matkakertomus komennukselta sukellusveneentorjuntakouluun Saksaan 22.1.–16.2.1943 sekä liitteenä oleva muistio ”Ehdotus ohjeeksi sukellusveneentorjunnassa ja etsintäryhmien muodostamisesta”, ss. 2–5.

tietämystä sukellusveneentorjuntataktiikasta.²¹

Miinantorjuntaan tarvitaan osaamista

Opintomatkoja suunniteltiin toteutettavan talvella 1944 aiempia vuosia vähemmän, sillä valtaosa merivoimien ulkomaankomennuksiin käytettävissä olleista varoista oli varattu lähes sadan merisotilaan kouluttamiseen saksalaisten torpedoveneiden tyyppikursseilla. Sen vuoksi Saksaan oli tarkoitus komentaa merivoimien upseereista vain saattajalavueen komentaja, jonka tehtävänä oli tutustua saksalaisten saattotoiminnan organisaatioon ja suoritusperiaatteisiin.²²

Suunnitelmat ulkomaankomennusten määrästä muuttuivat kevään 1944 kuluessa Neuvostoliiton aloitettua herätemiinojen pudotukset. Lentokoneista pudotetut miinat vaikeuttivat ja hidastivat meriliikennettä, joten herätemiinojen torjuntaan, alusten demagnetisointi- ja magneettimittausasemien toimintaan sekä alusten magneettisuojaalaitteisiin liittyvää tietämystä päätettiin hankkia Saksasta. Merivoimat suunnittelivat niin ikään kolmesta upseerista koostuvan ryhmän lähettämistä Saksan laivaston lentojoukkoihin keväällä 1944. Komennuksen taustalla oli Päämajan Merivoimien esikunnalle antama selvitystyö, jonka mukaan merivoimien tuli tutkia lentokonetorpedojen käyttömahdollisuuksia Suomen olosuhteissa. Koska aiheeseen liittyvää osaamista ei löytynyt Suomesta, oli komentaja Arto Kivikurun johtaman ryhmän tarkoituksena tutustua Saksan laivastossa lentokonetorpedojen tekniikkaan sekä niiden taktisiin käyttöperiaatteisiin. Vaikka Päämaja puolsi komennusta, ei sitä lopulta pystytty toteuttamaan saksalaisten kielteisen vastauksen vuoksi.²³

-
- 21 Neuvostoliiton Itämeren laivastoon kuuluneet sukellusveneet upottivat vuoden 1942 aikana 18 alusta, joista yhdeksän oli suomalaisia kauppa-aluksia. Auvinen, Visa: Sotatoimet merellä ja rannikolla, teoksessa Jatkosodan historia, osa 6, ss. 64–66 sekä KA T17652, kansio 6. Päämajan koulutusosaston asiakirja N:o 5570 / Koul. 1 / 13. Sal / 22.12.1942: Ulkomaakomennuksia.
  - 22 Saattajalavueen komentaja Bror Willberg tutustui saksalaisten saattuetoiminnan Pohjanmerellä osallistuen itse yhteen saksalaisten saatto-operaatioon. KA T22110, kansio F18. Merivoimien esikunnan asiakirja N:o 2098 / Op. Sal: Kertomus komennuksesta Saksan saattuepalvelukseen ajalla 18.3.–12.4.44 sekä T17654, kansio 4. Merivoimien esikunnan operatiivisen osaston asiakirja N:o 2888 / Op.2. Sal. / 25.9.1943: Opintokomennukset.
  - 23 KA T17654, kansio 4. Merivoimien esikunnan operatiivisen osaston asiakirja N:o 482 / Op. 3. Sal. / 10.2.1944: Komennuksia Saksaan, Päämajan koulutusosaston asiakirja N:o 980 / Koul.1 / 5 sal. / 23.2.1944: Ulkomaakomennus, Merivoimien esikunnan komento-osaston asiakirja N:o 507 / Kom.1 / sal. / 23.2.1944: Ulkomaan komennus, Päämajan koulutusosaston esittely Koul. 1 / 26.2.1944 sekä Merivoimien esikunnan torpedoaseen tarkastajan asiakirja N:o 9 / sal. / 28.4.1944: Tutustuminen saksalaisen torpedoaseen rakenteeseen ja käyttöön.

Suomalaisten mairinnousuntorjuntakokemuksista kiinnostutaan

Suomalaisten rannikkotaisteluista saamista opeista kiinnostui sodan loppupuolella sekä aseveli Saksa että naapurimaa Ruotsi. Saksalaisille toimitettiin muun muassa tietoja neuvostoliittolaisesta mairinnousutaktiikasta sekä kokemuksia rannikolla sijaitsevan puolustusryhmytyksen rakenteesta. Suomalaisten kokemusten mukaan pääpuolustuslinja tuli muodostaa tärkeimmillä saarilla sijaitsevien tukikohtien varaan siten, että asemia voitiin puolustaa joka suuntaan ja tukikohtien välisiä alueita pystyttäisiin hallitsemaan tulella. Tulisunnitelmaa laadittaessa oli tärkeää ottaa huomioon kaikkien aseiden yhteistoiminta. Tykistön sulkumaaleja pidettiin tehokkaina vain saaristokapeikoissa sekä rantaviivalla. Myös Ruotsin sotilasasiamiehelle toimitettiin toukokuussa 1944 sotakokemuksiin perustuva muistio mairinnoususta ja sen torjunnasta. Siinä selostettiin muun muassa hyökkääjän tiedustelujoukkojen kuljetustapoja ja mairinnousujoukkojen toimintaa sillanpääasemassa sekä puolustajan toimenpiteitä saksalaisille raportoituja tietoja seikkaperäisemmin.²⁴

Yhteenveto sodanaikaisesta taktiikan kehityksestä

Sotatoimien hiljennyttyä omalla meririntamalla, pyrittiin taktiikkaa kehittämään Saksasta saatujen oppien avulla. Saksalaisten aloitteellisuuden ja suomalaisten osoittaman kiinnostuksen vuoksi merivoimat lähetti vuosien 1942–1944 välisenä aikana useita kymmeniä upseereita opinto- ja tutustumismatkoille Saksan laivastoon, operatiivisiin yhtymiin sekä eri sotakouluihin. Opintomatkoista hyötyivät ennen kaikkea laivastoyksiköt, joiden avomeritaktiikkaa kehitettiin suunnitelmallisesti. Vaikka suomalaiset hyötyivät Saksan koulutustuesta, eivät saksalaiset kouluttaneet suomalaisia upseereita hyvää hyvyyttään. Suomen laivaston ja rannikkotykistön suorituskyvyn parantaminen oli luonnollisesti Saksan edun mukaista. Itämeri oli sille tärkeä kauppamerenkulun reitti sekä omien merivoimien harjoitusalue, joten häiriötön merenkäyttö ja harjoitustoiminta palveli niin saksalaisen sotatarviketeollisuuden kuin merisodankäynnin päämääriä. Suomen merivoimilla oli tärkeä asema Itämeren turvaamisessa, sillä suomalaiset pystyivät tehokkaasti valvomaan Suomenlahden pohjukkaan työnnettyä neuvostolaivastoa sekä osaltaan keventämään saksalaisten voimia Itämeren meririntamalla.

Saksalaisten oppien ansiosta suomalaiset pystyivät kehittämään erityisesti moottoritorpedovene- ja sukellusveneentorjuntataktiikkaa. Sodan alkuvaiheessa suomalaisilla ei ollut kokemusta moottoritorpedoveneiden osastotoiminnasta. Veneiden määrän kasvaessa jouduttiin osastotaktiikkaa kehittämään, jotta suurempien ope-

24 T16325, kansio 1703. Merivoimien esikunnan operatiivisen osaston asiakirja N:o 667 / Op. 3. Sal. / 26.2.1943: Sotakokemuksia mairinnousuista ja rannikon puolustuksesta sekä T16444, kansio 1949. Merivoimien esikunnan operatiivisen osaston asiakirja N:o 927 / Op. 3. Sal. / 15.3.1944: Mairinnousu ja sen torjunta (sotakokemusten mukaan).

raatioiden johtaminen olisi ylipäänsä mahdollista. Moottoritorpedoveneiden päällystössä palveli myös reservin upseereita, joten yhteneväisiä kirjalliseen muotoon laadittuja taktisia ohjeita tarvittiin jo käytännön syistä useamman aluksen yhtäaikaisen taistelutoiminnan mahdollistamiseksi. Myös opit sukellusvenementorjunnan kehittämiseen saatiin Saksasta, sillä sukellusveneiden osastoetsinnästä suomalaisilla ei juuri ollut tietotaitoa eikä omakohtaisia kokemuksia.

Rannikkojoukkojen taktiikan kehittämistä vaikeutti asemasotavaihe, jolloin omakohtaisia sotakokemuksia ei Somerin ja Suursaaren taisteluista lukuun ottamatta juuri saatu.²⁵ Saksan läntisellä meririntamalla oli tuolloin hiljaista, joten varsinaista taistelukokemusta suomalaisupseerit eivät saksalaisjoukoissa juurikaan saaneet. Myöskään kesän 1944 torjuntataisteluista saatuja oppeja ei ehditty huomioida taktiikan kehittämisessä ennen jatkosodan päättymistä.

JATKOSODAN JÄLKEINEN KERÄYSTOIMINTA

Merivoimat aloitti sotakokemusten keräämisen lokakuussa 1944 vain kuukausi Suomen ja Neuvostoliiton välisten sotatoimien päättymisen jälkeen. Keräyksen tarkoituksena oli koota aineistoa uusien ohjesääntöjen tuottamista varten ja se saatiin suoritettua kokonaisuudessaan talven 1944–45 aikana. Merivoimien sotakokemusten kerääminen poikkesi merkittävästi maavoimien keväällä 1945 organisoimasta keräyksestä. Merivoimissa keräys suoritettiin aikaisemmin ja lyhyemmässä ajassa kuin maavoimissa. Merivoimissa ei myöskään järjestetty upseereiden keskustelutilaisuuksia, vaan kerätyt sotakokemukset lähetettiin suoraan esikuntiin ohjesääntötyötä varten. Lisäksi kokemusten keräytyön toteuttajana toimi maavoimissa aluejärjestö, kun taas merivoimissa työ suoritettiin joukko-osastojen ja esikuntien henkilöstön voimin.²⁶

Merivoimien erilaiselle toimintatavalle oli olemassa syynsä. Rannikkotyökistö ja laivasto jatkoivat välirauhan sopimuksen solmimisen jälkeen neuvostolaivaston suojaamista rannikon läheisyydessä valmistautuen samalla miinanraivaukseen, joten aikaa maavoimien kaltaiselle analyttiselle ja syvälliselle sotakokemusten käsittelylle ei

25 Laatokan ja Äänisen rannikkoprikaatin alueilla toiminta keskittyi asemasodan aikana vihollisen partioiden takaa-ajoihin sekä niiden tuhoamisiin tukikohtataisteluihin.

Pohjanvirta, Yrjö – Rönkkönen, Teuvo: Rannikko- ja meripuolustus Laatokalla ja Äänisellä teoksessa Jatkosodan historia, osa 6, s. 76 & 83.

26 KA T22110, kansio F16. Merivoimien esikunnan operatiivisen osaston asiakirja N:o 3702 / Op. 3. sal. / 24.10.1944: Sotakokemusten kerääminen, T22109, kansio F3. Laivaston esikunnan asiakirja N:o 5585 / II / sal. / 27.10.1944: Sotakokemusten kerääminen sekä KA T18002, kansio 6. Everstiluutnantti K. Lylyn alustus JR5:n upseerien keskustelutilaisuudessa 8.5.1945: Puolustus vesistöjen rannoilla ja saarissa. Samassa kansiossa myös muista puolustukseen liittyviä alustuksia ja keskustelutilaisuuksien pöytäkirjoja sekä Tynkkynen, Vesa (*dis.*): Hyökkäyksestä puolustukseen. Taktiikan kehittämisen ensimmäiset vuosikymmenet Suomessa, ss. 283–284.

ollut. Todennäköisesti juuri kiireestä ja muusta työmäärästä johtuen merivoimien joukoilta kerätyt sotakokemukset jäivät osin melko pinnallisiksi luetteloiksi. Vallinneeseen tilanteeseen nähden suoritettua keräystoimintaa voidaan kuitenkin pitää onnistuneena.

Rannikkojoukot keskittyvät tulenkäytön ja jalkaväkitoiminnan tarkasteluun

Sotakokemusten keräämistä varten rannikkojoukoille laadittiin kaksi kysymyssarjaa. Prikaatien, rykmenttien ja linnakkeistojen komentajia pyydettiin kertomaan mieliteensä sodan aikana käytössä olleen organisaation mahdollisista muutostarpeista, tykistön johtamisesta sekä kiinteän ja liikkuvan rannikkotykistön tarpeellisuudesta. Yksiköiden päälliköille osoitetut kysymykset liittyivät etupäässä joukkojen taistelutekniikkaan, kuten suojasavujen sekä kivääri- ja konetuliaseiden käyttöön liittyviin kysymyksiin.²⁷

Majuri Veikko Vuorela luonnehti omassa vastauksessaan sodan aikana toimineita rannikkojoukkoja kenttäarmeijan pienoiskuvaksi, jonka pääasellajina olivat tykistö ja jalkaväen raskaat aseet. Siksi hän piti rannikkojoukoista käytettyä rannikkotykistö-nimitystä vanhanaikaisena ja harhaanjohtavana. Vuorelan mielestä sodan kokemukset olivat osoittaneet, että rannikkojoukkojen yhtymä oli muodostettava joko divisioona- tai prikaatiorganisaation mukaisesti siten, että se koostuisi rannikkorykmenteistä sekä tarvittaessa erillisistä rannikkopataljoonista ja -linnakkeistoista sekä kenttätykistöpatteristoista.²⁸

Sodan aikana saatujen kokemusten mukaan rannikkoyhtymien kokoonpanot oli luotava mahdollisimman pysyviksi, sillä uusien joukkojen muodostaminen ja vanhojen hajottaminen vaikutti merkittävästi joukon taistelukelpoisuuteen ja kuriin. Sodan aikana oli usein jouduttu toteamaan, ettei vastamuodostettu tilapäisjoukko kyennyt täyttämään tehtäväänsä. Rannikkoprikaatien määrävahvuuksien supistukset laskivat myös joukkojen taistelukykyä, eikä rannikkoprikaateilla ollut enää käytettävissä reservejä mahdollisten vastahyökkäysten torjumiseen. Kesän 1944 taisteluissa saatujen kokemusten perusteella reserviä pidettiin niin tärkeänä, että Haminan rannikkolinnakkeisto esitti jopa pysyvän reserviyksikön luomista rannikon painopistesuunnassa käytettäväksi. Tällöin välttyttäisiin tilapäisten ja supistettujen joukkojen kaltaisilta ongelmilta. Muutoinkin reservien määrää oli kaikilla tasoilla entisestään kasvatettava.²⁹

---

27 KA T22110, kansio F16. Merivoimien esikunnan operatiivisen osaston asiakirja N:o 3702 / Op. 3. sal. / 24.10.1944: Sotakokemusten kerääminen.

28 KA T17770, kansio 4. Haminan rannikkolinnakkeiston asiakirja N:o 29 / II / 3 d.sal. / 12.12.1944: Sotakokemukset sekä Rannikkotykistörykmentti 2:n asiakirja 22.11.1944: ”Sotakokemuksia”, s. 4.

29 Ibid.

Johtosuhteita selkeytettävä ja puolustuksen syvyyttä lisättävä

Saatujen kokemusten perusteella puolustustaistelun johto haluttiin keskittää yhdelle komentajalle ja hänen esikunnalleen. Tällöin tulen ja joukkojen käyttö voitaisiin toteuttaa tehokkaimmin. Koska rannikkotykistöyksikön johtajan tilannekuva ja paikallistuntemusta pidettiin parhaana, esitettiin rannikkojoukkojen ja laivastoyksiköiden yhteistoiminnan koordinointia sekä taistelun johtamista aluevastuussa olevan päällikön tai komentajan tehtäväksi.³⁰

Sodan aikana maihinnousuntorjuntajoukkojen ryhmitys sijoitettiin usein liian lähelle rantaa, sillä voimassa olleet ohjesäännöt määräisivät pääpuolustuslinjan sijoitettavaksi rantaviivan tuntumaan. Tällöin puolustajan epäsuora ja raskaiden aseiden tuli jouduttiin keskittämään merelle eikä rantaan, jossa veneistä jalkautuva vihollinen oli haavoittuvimmillaan. Koska metsästä katsottiin saatavan suojaa, sijoitettiin suora-ammunta-aseet rannalle metsänrajan suuntaisesti ja puolustuslinja muodostui nauhamaiseksi ketjuksi rannan tuntumaan. Tällöin tulta ei pystytty keskittämään maihinnouseviin vihollisjoukkoihin, eikä puolustuslinjan edessä sijainneita miinakenttiä pystytty tehokkaasti suojaamaan. Muutoinkin epäsuoran tulen käyttö rantaviivalle oli lähes mahdotonta, sillä maihinnousurannalla sijainneet omat tukikohdat ja asemat olivat liian lähellä vihollista. Lisäksi vihollinen pystyi murtautumaan pienen tulivalmistelun avulla kapean puolustuslinjan läpi, jolloin rantaviivan läheisyydessä olleet tukikohdat jouduttiin usein jättämään saarrostatusuhkan vuoksi. Majuri Åke Sokajärvi esitti puolustuslinjan sijoittamista 200–300 metriä rantaviivan taakse ja sen edessä olevien metsiköiden hakkaamista, jolloin maihinnousuesteet ja miinoitteet voitaisiin sijoittaa puolustusasemien eteen ja epäsuoran tulen käyttöä voitaisiin jatkaa vihollisen rantautumisen jälkeen. Lisäksi Sokajärvi katsoi, että pienemmät niemet ja rantaviivan edustalla olevat saaret oli jätettävä puolustuslinjan etupuolelle.³¹

---

30 Oikeanlaisesta ja toimivasta laivasto- ja rannikkojoukkojen yhteistoiminnan johtosuhteista käytettiin esimerkkinä Somerin taistelua, jossa taistelun johdossa ja laivaston tulitulen koordinoinnissa onnistuttiin hyvin. Rannikkotaktiikan selkeyttämiseksi esitettiin erillisen ohjesäännön laatimista, jonka tärkeimpinä aihepiireinä olivat Somerin taistelussa esille nousseet asiat, kuten yhteistoiminta, tukikohtien ja johdon järjestely sekä tulisuunnitelman periaatteet KA T17770, kansio 4. Rannikkotykistörykmentti 4:n asiakirja N:o 2839 / II / 5.11.1944: Rannikkojoukkojen taktiikasta ja organisaatiosta saatuja kokemuksia, s. 1 sekä . Haminan rannikkolinnakkeiston asiakirja N:o 29 / II / 3 d.sal. /12.12.1944: Sotakokemukset, ss. 4–6.

Rannikkopataljoona vastaiskutehtäviin, torjuntakomppaniaan lisää kevyitä joukkueita

Majuri Vuorelan mielestä rannikkopataljoona tuli sijoittaa rannikkoyhtymän komentajan reserviksi ja sen ensisijaisena tehtävänä oli taistelu rantautuvaa vihollista vastaan. Samanlaiseen näkemykseen oli päädytty monissa muissa kokoonpanojen kehittämistä koskevissa vastauksissa. Sen sijaan pataljoonan kokoonpanosta ja aseistuksesta oli useita erillisiä näkemyksiä. Useiden vastaajien mielestä rannikkopataljoonan tuli olla jalkaväkipataljoonan kaltainen, polkupyörin ja konetuliasein varustettu kolmen komppanian ja niiden toimintaa tukevan kranaatinheitinyksikön muodostama kokonaisuus. Heittimistön kokoonpano vaihteli esityksestä riippuen joukkueesta aina kranaatinheitinkomppaniaan saakka.³²

Linnakkeistojen organisaatioon kuuluneiden torjuntakomppanioiden kokoonpanoa ja aseistusta pidettiin yleisesti liian raskaana, eikä niissä ollut ollut riittävästi elävää voimaa. Kesän 1944 taisteluissa torjuntakomppanioiden kiväärijoukkueita jouduttiin irrottamaan linnakkeiston komentajan reserviksi ja yhdistämään ne kiväärikomppanioiksi vastahyökkäyksiä varten. Rannikkotykistörykmentti 33 esitti jopa torjuntakomppanioiden muuttamista rannikkojääkärikomppanioiksi ja niiden sijoittamista rannikkolohkon jalkaväkireserviksi. Vuorelan näkemyksen mukaan kahden kiväärijoukkueen lisääminen torjuntakomppanian organisaatioon olisi riittävä muutos. Samalla se mahdollistaisi torjuntakomppanian muuttamisen linnakkeiston komentajan käytössä olevaksi kiväärikomppaniaksi, jolloin sekä konekivääriettä tykkijoukkueet voitaisiin sijoittaa rantaviivan puolustukseen.³³

---

31 Majuri Å Sokajärvi toimi Suursaaren valtauksen alkuvaiheiden johtajana Haapasaarella keväällä 1942 sekä maihinnousuntorjuntataisteluissa Suursaarella syksyllä 1944. Hän esitti, että ylimenohyökkäyksille otollisimmissa paikoissa rantaviivan läheisyyteen muodostettaisiin niin sanottu valvontalinja ja pääpuolustuslinja sijoitettaisiin kilometrin päähän rantaviivasta. KA T17770, kansio 4. Rannikkotykistörykmentti 12:sta asiakirja N:o 179 / 4, f / 18.11.1944: Sotakokemuksia.

32 Majuri Vuorelan mielestä rannikkopataljoonista voitiin joissain tilanteissa koota tilapäinen rannikkojalkaväkirykmentti. Se voitiin muodostaa esimerkiksi saarten valtaustehtävää varten. KA T17770, kansio 4. Rannikkotykistörykmentti 2:n asiakirja 22.11.1944: ”Sotakokemuksia”, Rannikkotykistörykmentti 12:sta asiakirja N:o 179 / 4, f / 18.11.1944: Sotakokemuksia, s. 4, Rannikkotykistörykmentti 4:n asiakirja N:o 2790 / II / sal./25.11.1944: Sotakokemukset, ss. 1–2 sekä

T17367, kansio 2163. Suomenlinnan rannikkolinnakkeiston asiakirja N:o 29 / II / sal. / 20.12.1944: Vastaukset rannikkojoukkojen taktiikkaa ja organisaatiota koskeviin kysymyksiin.

33 Esimerkiksi KA T17770, kansio 4. Haminan rannikkolinnakkeiston asiakirja N:o 29 / II / 3 d.sal. /12.12.1944: Sotakokemukset, s. 2, Rannikkotykistörykmentti 2:n asiakirja 22.11.1944: ”Sotakokemuksia”, ss. 2–3 sekä

T16446, kansio 1969. Laatokan rannikkoprikaatin esikunnan asiakirja 16.1.1946: Sotakokemuksia, s. 1 sekä Rannikkotykistörykmentti 33:n asiakirja N:o 342 / II / sal. / 24.11.1944: Sotakokemukset.

Tykistölle liikkuvuutta

Jatkosodan aikana havaittiin, ettei rannikkotykistön liikkuvuutta oltu pystytty kehittämään sotatoimien edellyttämälle tasolle. Majuri Vuorelan mielestä ainakin itäisen Suomenlahden tykistö oli muutettava liikkuvaksi ja raskaille pattereille oli rakennettava useita valmiita sekä linnoitettuja asemia, jotta mahdolliset pattereiden siirrot sujuisivat joustavasti ilman viivytyksiä. Jatkosodan aikana liikkuviin rannikkojoukkoihin perustetusta kenttätykistöpatteristosta oli saatu hyviä kokemuksia. Aiempiin rannikkotykistön kenttätykistöyksiköihin verrattuna kenttätykistöpatteristolla oli oma orgaaninen veto- ja kuljetuskalusto, jolloin se pystyi luomaan tulenkäytön painopisteen entistä nopeammin ja tukemaan tulellaan jalkaväkijoukkojen taistelua. Myös kranaatinheittimien katsottiin lisäävän tulyyksiköiden liikkuvuutta ja heittämiä pidettiin saaristo-olosuhteissa jopa kevyen tykistön korvaajina, sillä niillä pystyttiin vaikuttamaan tehokkaammin rantautuneeseen viholliseen. Joissain tapauksissa pohdittiin myös kranaatinheittimien alistamista tykistölle, sillä tällöin heittimistö voitaisiin ottaa huomioon tykistön tulisuunnitelmissa ja sitä voitaisiin käyttää täysipainoisesti.³⁴

Huoltojoukot supistusten kohteena

Rannikkoprikaatien siirtyminen supistettuihin määrävahvuuksiin joulukuussa 1941 pienensi muun muassa prikaatien huoltojoukkojen määrävahvuuksia. Supistusten myötä huoltojoukkoja keskitettiin rannikkoprikaatien esikuntien yhteyteen, jolloin huoltoyhteydet pitenivät merkittävästi. Esimerkiksi taloushuolto jouduttiin toteuttamaan rannikkotykistörykmenteissä ilman orgaanisia talousjoukkueita ja venejoukkueet koottiin prikaatien yhteyteen merikomppanioiksi.

Merikomppanioiden alusten vikaannuttua jouduttiin suurimmat korjaukset toteuttamaan rannikkokaupunkien telakoilla ja veneveistämöillä. Siksi painopistesuunnan rannikkoprikaatille esitettiin liikkuvan korjauspajan alistamista, jolloin veneiden korjaustoiminta nopeutuisi ja ne saataisiin nopeammin joukkojen käyttöön.

---

34 KA T16446, kansio 1969. Laatokan rannikkoprikaatin esikunnan asiakirja 16.1.1946: Sotakokemuksia, s. 2, T17770, kansio 4. Rannikkotykistörykmentti 4:n asiakirja N:o 2790 / II / sal./25.11.1944: Sotakokemukset, s. 1, Rannikkotykistörykmentti 4:n asiakirja N:o 2839 / II / 5.11.1944: Rannikkojoukkojen taktiikasta ja organisaatiosta saatuja kokemuksia, s. 2, Rannikkotykistörykmentti 2:n asiakirja 22.11.1944: Sotakokemuksia, ss. 2–7 sekä T17367, kansio 2163. Haminan rannikkolinnakkeiston asiakirja 14.5.1945: Kt. Pston toiminta rannikko-olosuhteissa sodan aikana, ss. 1–2 ja Suomenlinnan rannikkolinnakkeiston asiakirja N:o 29 / II / sal. / 20.12.1944: Vastaukset rannikkojoukkojen taktiikkaa ja organisaatiota koskeviin kysymyksiin, s. 2.

Useiden vikaantumisten lisäksi kuljetusalusten toimintaa hankaloitti kaksoispäällikkyyteen perustuva järjestelmä. Alusta johti aluksen varsinainen siviilipäällikön lisäksi sille asetettu sotilaspäällikkö. Koska kaksoispäällikkyyks oli aluksen toiminnan kannalta erittäin vaikeaa esitettiin siviilipäälliköiden kouluttamista sodan ajan huoltoalusten päälliköiksi jo rauhana aikana.³⁵

Luotsaustoiminta hidastuu

Kauppamerenkulun johtaminen siirtyi Merenkulkuhallitukselta merivoimille kesällä 1941, jolloin osa Merenkulkuhallituksen virkamiehistä siirrettiin jälleen merivoimien kokoonpanoon. Näistä tärkeimpänä ryhmänä olivat luotsit, jotka toteuttivat luotsaustoiminnan ja väylänhoidon käytännön työt rannikkoprikaatien alaisuudessa. Sodan ajan luotsaustoiminnan käynnistymisessä oli kesällä 1941 runsaasti viiveitä. Luotsausta ei voitu aloittaa ennen, kuin rannikkoprikaatit olivat kunnostaneet sotilasväylät ja luotsit olivat tutustuneet niihin. Tietoja sotilasväylistä luovutettiin luotseille rajoitetusti, eikä salaamiskäytäntöjä juurikaan muutettu sodan aikana. Esimerkiksi itäisellä Suomenlahdella luotsit pääsivät perehtymään väylästäön vasta keväällä 1944. Seurauksena oli sotilasväyliä vajaan käyttö ja kauppaväyliä ruuhkautuminen kesän 1944 torjuntataisteluiden aikana.³⁶

Luotsaustoimintaa vaikeutti koko sodan ajan aluskaluston vähäinen määrä. Luotseja ei siis pystytty siirtämään aluksille eikä luotsiasemalta toiselle riittävän nopeasti. Venekaluston puute aiheutti myös väylänhoitotoiminnalle pitkiä viiveitä. Ongelmia lisäsi se, ettei esikunnissa tiedetty väylävalaisu- ja luotsaustoiminnassa käytössä olleista resursseista ja tarvittavista aikatekijöistä, joten puutteellisen kaluston ja heikon miehitystilanteen vuoksi tehtäviä ei ehditty suorittaa käsketysti. Siksi Viipurin luotsipiirin päällikkö esitti omassa muistiossaan saaristossa asuvien asevelvollisten kouluttamista loistojen hoitajiksi. Heidät tulisi sijoittaa linnakkeille ja luotsiasemille

---

35 Kuljetusalusten parhaimpana asekalustona pidettiin Madsenin Boforsin konetykkeitä. Mahdollisten vihollisen suorittamien valtausritysten vuoksi aluksissa tulee olla muutama konetuliase ja kasapanoksia sekä vähintään kolme tuliannosta. Jokaiseen alukseen tulisi asentaa radio, jotta ne saisivat välittömästi tiedon vihollisen toimista
KA T17770, kansio 4. 2. Meripataljoonan asiakirja N:o 2786 / Ye.sal./ 17.11.1944: Sotakokemusten kerääminen, ss. 4–5 ja Haminan rannikkolinnakkeiston asiakirja N:o 29 / II / 3 d.sal. / 12.12.1944: Sotakokemukset, liite 2.

36 Vuoden 1941 kesän ja syksyn aikana luotseista laadittua sijoitussuunnitelmaa ei ole voitu noudattaa ja luotsien keskuudessa jouduttiin tekemään tilapäissiirtoja. Tämä luonnollisesti hidasti ja vaikeutti toimintaa sotilasväylästäön kunnostamisen ohessa.
KA T22110, kansio F4. Laivaston esikunnan asiakirja N:o 1060/ Ye.1.sal. / 21.8.1941: Merenkulkutoimiston toimialan sotakokemuksia sekä
T17770, kansio 4. Viipurin luotsipiirin päällikön asiakirja N:o 2078 / 28.11.1944: Sotakokemukset

loistojen hoito- ja huoltotoimintaa varten, jolloin luosit voisivat keskittyä pelkättään meriliikenteen luotsaustoimintaan.³⁷

Rannikkotaktiikan kehitys talvi- ja jatkosodan aikana

Talvisodassa saaduista opetuksista ja kokemuksista huolimatta vain osa havaituista ongelmista ehdittiin ratkaista ennen jatkosodan alkua. Suurimmaksi ongelmaksi osoittautui tykistöyksiköiden liikkuvuus, jota ei pystytty kehittämään riittävästi ennen jatkosotaa, eikä sen aikana. Koska rannikkotykistön tulenkäyttö perustui etupäässä kiinteisiin pattereihin, kesti tulenkäytön painopisteen muutosten toteuttaminen pitkään ja ne jouduttiin suunnittelemaan etupainoisesti usein jopa puutteellisin perustein. Myöskään tilapäisesti muodostetuista jalkaväkijoukoista ei päästy jatkosodan aikana eroon ja ne vaikuttivat suoranaisesti rannikopuolustuksen taistelukykyyn. Rannikkoprikaatien huoltoa pystyttiin sodan alkuvaiheessa kehittämään, mutta supistettuihin kokoonpanoihin siirtymisen ja huoltojoukkojen keskittämisen jälkeen huoltotoiminta joutui jälleen vaikeuksiin.

Laivaston sotakokemusten painopiste kokoonpanojen tarkastelussa

Laivaston esikunta laati Merivoimien esikunnan tavoin omille yksiköilleen kysymys-sarjat sotakokemusten keräämiseksi. Laivastojoukkojen kysymykset erosivat kahdella periaatteellisella tavalla rannikkojoukkojen kysymyssarjoista. Kysymykset toimitettiin ainoastaan ylemmille johtoportaille, kuten laivasto-osastojen ja -asemien esikunnille sekä laivueiden päälliköille. Taistelutekniikan kehittäminen rajattiin siis täysin keräystoiminnan ulkopuolelle. Muutoinkin kysymyksissä keskityttiin etupäässä operatiivisen tason kokemusten selvittelyyn. Vastaajilta haluttiin mielipiteitä muun muassa sodan aikana käytettyjen kokoonpanojen toimivuudesta ja merenkulun turvaamisen järjestelyistä.³⁸

Moottoritorpedoveneosasto koottiin vuonna 1943 yhdistämällä kaksi erillistä laivuetta yhtenäisen johtoportaan alle. On todennäköistä, että ajatus moottoritorpedoveneiden yhtenäisjohdosta saatiin Saksasta, jossa torpedoveneiden operaatioita koordinoi laivaston esikunnan alaisuuteen kuulunut torpedoveneiden johtaja.³⁹ Vaikka

---

37 KA T17770, kansio 4. Viipurin luotsipiirin päällikön asiakirja N:o 2078 / 28.11.1944: Sotakokemukset ja

2. Meripataljoonan asiakirja N:o 2786 / Ye.sal./ 17.11.1944: Sotakokemusten kerääminen, s. 4.

38 KA T22109, kansio F3. Laivaston esikunnan asiakirja N:o 5585 / II / sal / 27.10.1944: sotakokemusten kerääminen.

39 Torpedoveneiden johtajan, saks. Führer der Torpedoboote esikuntaan kuului esikuntapäällikkö, kolme yleisesikuntaupseeria, miinaupseeri, kaksi insinööriä ja oikeusupseeri. Hänen alaisuudessaan toimivat sekä torpedo- että moottoritorpedolaivueet (8 kpl), joiden esikuntaan kuului adjutantti, lääkäri, kaksi talousupseeria ja kaksi insinööriä. Suomalainen osaston ko-

suomalaisen moottoritorpedoveneosaston koonpanoa pidettiin pääosin onnistuneena, oli esikunnan henkilöstömäärä suoritettavaksi määrättyihin tehtäviin nähden liian pieni. Samanaikaisesti, kun osaston esikunnan tuli aloittaa moottoritorpedoveneiden sotatoimien johtaminen sitoutui koko henkilöstö uusien alusten vastaanottoon. Jotta esikunta olisi pystynyt suoriutumaan tehtävistään, olisi sen kokoonpanoon pitänyt liittää adjutanttin, viestiupseerin, insinöörin ja talousmestarin lisäksi torpedo- ja tykistöupseerit sekä konetarkastaja. Moottoritorpedoveneosaston esikuntaa täydennettiin purjehduskauden 1944 alussa konetarkastajalla ja torpedoupseerilla, mutta tykistöala jäi tuolloinkin ilman erikoisalan johtajaa, vaikka tykistökoulutuksen ja -toiminnan kehittäminen olisi vaatinut siihen perehtynyttä henkilöä.⁴⁰

Vaikka moottoritorpedoveneosaston esikunnassa oli jatkuva henkilöstöpula, oli laivueiden johtoportaiden kokoonpanoja täydennetty sodan aikana siten, että laivueen päällikön oli mahdollista keskittyä pelkästään taistelutehtävien suunnitteluun. Myös huoltokykyä kehitettiin ja sodan viimeisinä vuosina laivueiden kokoonpanoihin liitettiin erilliset korjausryhmät, joiden toiminnasta saatiin varsin positiivisia kokemuksia. Korjausryhmät nopeuttivat veneiden kuntoon saattamista, eikä niitä tarvinnut enää hinata Turun ja Helsingin telakoille korjaustöitä varten.⁴¹

Taistelunjohtaminen puhelinyhteyksien varassa

Moottoritorpedoveneosaston päällikön päätökset perustuivat hyökkäyskäskyn antamisen jälkeen havaintopaikoilta puhelimitse raportoituihin tietoihin. Jatkosodan ratkaisuvaiheiden taistelut painottuivat suppealle alueelle, jossa puhelinverkko oli moottoritorpedoveneosaston toiminnalle riittävä. Sodan kokemusten perusteella todettiin osaston esikunnan itsenäisen aseman olevan turha, mikäli sotatoimia jouduttaisiin käymään Kotkan länsipuolella tai muutoin laajalla alueella, jossa kiinteät viestiyhteydet olivat heikot. Tällöin laivueiden johtoportaita tulisi vahvistaa siten, että ne kykenisivät itsenäiseen toimintaan ja osaston päällikkö sijoittuisi laivaston esikunnan yhteyteen, jossa hän suunnittelisi ja koordinoisi moottoritorpedoveneiden kokonaiskäyttöä.⁴²

---

koonpano oli eräänlainen yhdistelmä näistä kahdesta pienemmän alusmäärän vuoksi.

KA T17652, kansio 8. Komentajakapteeni Peuranheimon muistio: Kertomus komennukseltani Saksan laivastoon, torpedoveneiden johtajan esikuntaan ja 2. Pikavenelaivueeseen 2.2.–27.3.42, ss. 4–6.

40 KA T22110, kansio F21: II Raivaajaosaston asiakirja N:o 129/ II / sal. / 3.4.1945: Sotakokemuksien kerääminen, ss. 1–4.

41 Laivueen johtoportaaseen kuului sodan loppuvaiheessa laivueen päällikön lisäksi laivueupseeri, insinööri, lääkäri sekä viesti- ja talousmestarit.
Ibid.

42 Itäisellä Suomenlahdella moottoritorpedoveneosasto sai tilannetietoja Seivästön, Somerin ja Suursaaren havaintopaikoista.

KA T22110, kansio F21: II Raivaajaosaston asiakirja N:o 129/ II / 6.: Sotakokemuksien kerääminen, ss. 3–7.

Jatkosodan aikana toteutetun torpedojen varastointi- ja täydennyskäytännön katsottiin vaativan muutoksia, sillä ilmauhkan arveltiin olevan tulevassa sodassa jatkosotaa merkittävämpi. Täydennyksiä varten esitettiin rakennettavan ilmapommituksen kestäviä täydennyspaikkoja, jonne torpedot siirrettäisiin torpedohuoltoaluksilla. Niillä voitaisiin joissain tapauksissa korvata kiinteät ja linnoitetut täydennyspaikat, mutta aluksille ei voitaisi majoittaa henkilöstöä ilmavaaran vuoksi.⁴³

Emälaivat sukellusveneiden huollon turvaajina

Vaikka moottoritorpedoveneosaston lausunnossa emälaivoihin perustuvaa tukeutumistaktiikkaa epäiltiin riskialttiiksi, pidettiin sukellusvenelaivueen esikunnan sijoittamista emälaivaan johtamisen ja huollon kannalta oikeana menettelynä. Emälaivaan sijoittunut esikunta saattoi siirtyä painopistealueelle tilanteen niin edellyttäessä. Sukellusveneiden taloushuollon ja osin myös teknisen huollon, kuten poltto- ja vaiteluaineiden sekä makean veden täydennysten ja taisteluvälineiden lastausten toteuttaminen nopeutui sodan aikana emälaivan ansiosta. Muut vaativimmat huoltotyöt toteutettiin Helsingissä sijainneen huoltoryhmän toimesta siten, että se toimitti pyydetty huoltotarpeet saaristoon ja valmisteli alusten telakoinnit emälaivalta annettujen ohjeiden mukaisesti.⁴⁴

Sukellusvenelaivueen sotakokemuksissa analysoitiin seikkaperäisesti käytössä olleiden venetyyppien teknisiä ominaisuuksia. Kaikkia sukellusveneitä pidettiin jatkosodan alkuvaiheista lähtien tekniikaltaan vanhentuneina, eikä niitä suoritetuista modernisointitoimenpiteistä huolimatta voitu pitää nykysodankäyntiin soveltuvina. Itämeren olosuhteisiin parhaiten soveltuvana sukellusveneenä pidettiin Vetehis-luokkaa, jonka toimintasäde ja -aika sekä koko mahdollistivat pitkät partiointiajat. Myös Vesikko pidettiin hyvänä veneenä, tosin sen käytöstä pidempiin partiomatkoihin ei ollut kokemusta. Sen sijaan Saukosta saatiin paljon huonoja kokemuksia muun muassa huonon merikelpoisuuden ja teknisten järjestelmien vikaantumisten vuoksi.⁴⁵

Raivaajat osastokokoonpanoon

Sodan alkupuolella raivaajat alistettiin erillisinä laivueina omilla toiminta-alueillaan toimiville laivasto-osastoille. Raivausvoiman pilkkomista pidettiin virheellisenä menettelynä, sillä raivauksen painopisteen muodostaminen oli lähes mahdotonta ja henkilöstön sekä alusten siirtoihin toiminta-alueelta toiselle tarvittiin aina Laivaston

---

43 Ibid.

44 Sukellusvenelaivueen emälaivalle suunniteltiin samantyyppisen korjausryhmän perustamista kuin moottoritorpedovene-laivueisiin, mutta sitä ei voitu koota ammattitaitoisen henkilökunnan puuttumisen vuoksi.

T22109, kansio F3. Sukellusvenelaivueen asiakirja N:o 1 / sal. / 1.12.1944: Sotakokemuksia sukellusvenelaivueessa, ss. 1–4.

45 Ibid.

esikunnan lupa. Ongelmat ratkaistiin vuonna 1942, jolloin kaikki raivaajat koottiin yhden johtoportaan, raivaajaosaston alaisuuteen. Vaikka osastokokoonpano nähtiin raivaustoiminnan kokonaisjohtamisen kannalta toimivaksi, kasvatettiin joidenkin laivueiden organisaatiota niin paljon, että laivueen päällikön johtamistoiminta hankaloitui merkittävästi. Myös raivaajaosastossa emälaivat koettiin tarpeellisiksi, koska pienet raivaajat tarvitsivat tukikohdan polttoaine- ja kalustotäydennyksiä sekä huoltoa varten.⁴⁶

SOTAKOKEMUSTEN VAIKUTUKSET OPERAATIOTAIDON JA TAKTIIKAN KEHITYKSEEN

Merivoimien operaatiotaidon ja taktiikan kehittäminen aloitettiin pian sodan päätymisen jälkeen. Kehitystyön taustalla vaikutti aikakauden uhkakuva, jonka mukaan länsivaltojen suurmaihinnousu saattoi suuntautua Suomeen, mikäli länsivaltojen ja Neuvostoliiton väliset erimielisyydet kärjistyisivät ja sota kahden blokin välillä puhkeaisi.⁴⁷ Tällöin maihinnousun ensisijaisen torjuntavastuun katsottiin kuuluvan merivoimien komentajan johdossa toimiville laivasto- ja rannikkojoukoille.

Merivoimien ohjesääntötyö käynnistyy

Merivoimien ohjesääntötyö käynnistettiin tammikuussa 1945 Puolustusvoimain pääesikunnan koulutusosaston annettua joulukuussa 1944 ohjeet sotilaskirjallisuuden julkaisemisesta. Merivoimien esikunta pyysi joukko-osastoja sekä Laivaston esikuntaa laatimaan esitykset kirjoitettavista ohjesäännöistä. Esityksiä tuli varsin runsaasti ja niissä painottuivat joukko-osastojen erilaiset tarpeet sekä välirauhansopimuksen velvoitteet. Ainoastaan Merisotakoulu painotti yleisten taisteluohjesääntöjen merkitystä, sillä niiden avulla luotaisiin laivaston ja rannikkojoukkojen taistelun yleiset periaatteet sekä annettaisiin ohjeet yhteistoiminnan järjestelystä.⁴⁸

Laivaston ohjesäännöistä kiireellisimpänä pidettiin raivaustaktiikan ohjetta, joka oli tarkoitus kirjoittaa talven 1944–45 aikana keväällä alkavaa raivaustoimintaa varten. Muita kirjoitettaviksi esitettyjä ohjeita olivat moottoritorpedotaktiikan ohje,

46 Raivaajaosastoon kuulunut 5. Raivaajalaivue oli jaettu kolmeen erilliseen ryhmään, joiden kunkin vahvuus oli noin 75 henkilöä.
KA T22109, kansio F3. Raivaajaosaston asiakirja N:o 1713 / 22 / sal. / 24.11.1944: Raiv.Os:n sotakokemuksia.

47 Lisää 1940- ja 1950-lukujen taitteessa vallinneesta uhkakuvausta Säämänen, Juuso: Taistelualusten hankintasuunnitelmat kylmän sodan ensimmäisinä vuosina teoksessa Tiede ja Ase 2010, ss. 226–229.

48 KA T17382, kansio 2418. merivoimien esikunnan operatiivisen osaston asiakirja No 551 / Op. 3. / 19.1.1945: Sotilaskirjallisuuden julkaiseminen sekä Merisotakoulun asiakirja N:o 321 / I / 5a / 12.2.1945: Sotilaskirjallisuuden julkaiseminen.

laivaston ilmatorjuntaohje ja sukellusveneentorjuntataktiikan ohje, mutta niiden valmistumiselle ei asetettu takarajaa.⁴⁹ Sen sijaan rannikkotykistöjoukko-osastoissa painotettiin rannikkojalkaväki- ja tykistöohjesääntöjen laatimista. Yksi ehdotetuimmista ohjesäännöistä oli kiinteän rannikkotykistökaluston siirto-ohjesääntö, jota muun muassa Haminan rannikkolinnakkeisto ja Turun rannikkotykistörykmentti esittivät kirjoitettavaksi. Kumpikin joukko-osastoista oli joutunut suorittamaan useita kiinteiden tykkien siirtoja, joten niillä oli sekä kokemusta että tietämystä ohjesääntötyötä varten. Kiinteiden tykkien siirto-ohjeella pyrittiin myös joissain määrin vastaamaan tarpeeseen lisätä rannikkotykistön liikkuvuutta.⁵⁰

Ohjesääntötyö joutuu vaikeuksiin

Vaikka ohjesääntötyö merivoimissa käynnistettiin vireästi ja kirjoitettaviksi esitettiin useita ohjesääntöjä, hyväksyi puolustusvoimain komentaja alkuvaiheessa ainoastaan Rannikkojoukkojen taisteluohjesäännön, Talvitoimintaoppaan ja Kiinteän rannikkotykistön siirto-oppaan kirjoittamisen. Sen sijaan Laivaston esittämiä ohjeita ei hyväksytty painettavien ohjesääntöjen listalle. Vaikka rannikkojoukkojen ohjesääntötilanne näytti aluksi lupaavammalta, joutui sekin 1940-luvun lopulla vaikeuksiin. Esimerkiksi vuonna 1945 aloitettu rannikkojoukkojen taisteluohjesäännön kirjoitustyö hidastui ja keskeytyi vuonna 1951, kun rannikkotykistö päätettiin siirtää maavoimien yhteyteen. Tosin ohjesäännön luvut Puolustustaistelu ja Tykistön käyttö jaettiin rannikkotykistön joukko-osastoihin vuonna 1950. Rannikkotykistön ohjesääntötuotanto oli lamaannuksissa useamman vuoden, sillä ensimmäinen virallinen ohjesääntö, Rannikkotykistön taisteluohjesäännön ensimmäinen osa julkaistiin vasta vuonna 1958. Uusi ohjesääntö keskittyi pelkästään tykistötoimintaan sekä

49 Raivaustaktiikan Ohjeen pääkirjoittajaksi esitettiin komentaja Eero Huimaa. Hän oli perehtynyt miinasodankäyntiin ja -raivaukseen 10 vuoden ajan, sillä Huimaa oli toiminut 1930-luvulla miinakoeaseman sekä raivaajalaivueen päällikkönä ja jatkosodassa hän oli johtanut raivaajalaivuetta sekä -osastoa. Moottoritorpedovenetaktiikan ohjeen kirjoittajiksi nimettiin komentajakapteenit Orvo Peuranheimo ja Jouko Pirhonen. Laivaston ilmatorjuntaohjeen kirjoittajaksi esitettiin komentaja Eino Pukkilaa, joka oli palvellut jatkosodassa tykistöaluksilla sekä osasto Väinämöisen päällikkönä. Sukellusveneentorjuntataktiikan ohjeen kirjoittajiksi suunniteltiin komentajakapteeni Veikko Poutiasta ja Eino Siivosta, jotka kumpikin olivat palvelleet sukellusveneillä I-upseerin ja päällikön tehtävissä. Lisäksi Poutiainen oli toiminut saattajalaivueen päällikkönä ja Siivonen oli osallistunut Saksassa sukellusveneentorjuntakursseille. Heistä kumpikin tunsi sukellusveneen ”ajattelutavan” sekä sen etsinnän periaatteet.

KA T22109, kansio F5. Laivaston esikunnan asiakirja N:o 299 / II. Sal. / 8.2.1945: Sotilas-kirjallisuuden julkaiseminen sekä Laivaston esikunnan asiakirja N:o 659 / II sal / 27.4.1945: Laivaston ohjesäännöt sekä Kadettiupseerit 1920–2010, ss. 205, 721, 729, 744 ja 887.

50 KA T17382, kansio 2418. merivoimien esikunnan operatiivisten osaston asiakirja No 551 / Op. 3. / 19.1.1945: Sotilaskirjallisuuden, Turun rannikkotykistörykmentin asiakirja N:o 68 / 887 / II / XIV / b. / 5.2.1945: Sot. Kirj. Julkaiseminen sekä Haminan rannikkolinnakkeiston asiakirja N:o 50 / II / 3a / 8.2.1945: Sotilaskirjallisuuden julkaiseminen

sen johtamiseen. Muiden rannikkojoukkojen, kuten jalkaväen käyttöön ei ohjesäännössä otettu kantaa.⁵¹

Alusyksiköitä koskeneiden ohjesääntöjen laatiminen ei keskeytynyt vuoden 1945 vaikeuksiin. Laivastossa otettiin 1940- ja 1950-lukujen taitteessa käyttöön laivaston komentajan väliaikaisesti vahvistama, kuusi osaa käsittävä Laivaston ohjesääntö. Se kirjoitettiin 1940- ja 1950-lukujen taitteessa laadittua 10 000 tonnin laivanrakennusohjelmaa varten ja siinä esitettiin periaatteet laivasto-osastojen operaatioiden suunnittelusta ja johtamisesta. Muun muassa avomerellä suoritettavat tykistötaistelut, sukellusvenetoiminnan suunnittelu sekä moottoritorpedoveneiden operaatiot olivat ohjesäännössä merkittävässä asemassa.⁵²

Laivaston ohjesäännön kirjoitustyössä oli huomioitu omat sotakokemukset ja ulkomailta saadut tiedot toisen maailmansodan merisodankäynnin luonteesta. Myös Saksasta jatkosodan aikana saadut kokemukset siirtyivät lähes sellaisenaan sodan jälkeiseen laivastotaktiikkaan. Esimerkiksi moottoritorpedoveneiden hyökkäystaktiikan ja sukellusveneentorjunnan periaatteet olivat säilyneet Laivaston ohjesäännössä lähes muuttumattomina. Laivaston ohjesäännössä oli jo käyttöönottohetkellä omat puutteellisuutensa. Siinä ei otettu kantaa kiintomerkkialueella ja saaristossa käytävään taktiikkaan, sillä jatkosodan aikana saaristotaisteluista ei oltu saatu juuri lainkaan kokemuksia. Myöskään ulkomaisista tiedoista ei ollut apua, sillä taisteluista ei oltu käyty Suomen saaristoa vastaavissa olosuhteissa. Saaristotaistelutaktiikan kehittämistä jatkettiin 1950-luvun aikana muun muassa Sotakorkeakoulun ja merivoimien suunnittelu- ja taisteluharjoituksissa.⁵³

Maihinnousuntorjunnan päävastuu siirtyy merivoimilta maavoimille

Kenttäohjesäännön merivoimia ja rannikon puolustusta käsittelevien lukujen ensimmäiset versiot saatiin valmiiksi varsin nopeasti työn aloittamisen jälkeen ja ne lähetettiin lausuntokierrokselle jo huhtikuussa 1945. Varsinaiset rannikon puolustuksen periaatteet olivat säilyneet muuttumattomina sotien aikana vallinneisiin käytäntöihin verrattuna. Menestyksekkään rannikko-olosuhteissa suoritetun taistelutoiminnan edellytyksenä pidettiin johdon keskittämistä merivoimien komentajalle. Hänen vastuullaan oli maihinnousuntorjunnan johtaminen, laivastojoukkojen ja rannikko-

---

51 Tynkkynen (*diss.*), ss. 335–337 sekä

Rannikkotykistön taisteluohjesääntö I osa. Rannikkotykistön käyttö ja johtaminen (RtO I).

52 Merivoimissa suunniteltiin 1940- ja 1950-luvun taitteessa sekä Pariisin rauhansopimuksen salliman 10000 tonnin että sitä suuremman laivaston rakentamista. Laivastoon olisi tuolloin kuulunut muun muassa hävittäjiä, saattajia, sukellusveneitä ja moottoritorpedoveneitä.

Lisää merivoimien 1940- ja 1950-lukujen laivanrakennussuunnitelmista Säämänen, ss. 234–235 lisäksi

Laivaston ohjesääntö III. Sotatoimet, ss. 81–85 sekä Laivaston ohjesääntö IV. Sotatoimet, ss. 48–66.

53 Katso esimerkiksi Laivaston ohjesääntö II ja IV ss. 2, 39, 62–67.

divisioonan sekä –prikaatien käytön koordinointi. Merivoimien komentaja vastasi rannikolla käytävästä taistelutoiminnasta ja ainoastaan kenttäarmeijan sivustoilla taistelevat rannikkoyhtymät oli tarkoitus alistaa kenttäarmeijalle yhteistoiminnan ja tulenkäytön sujuvoittamiseksi.⁵⁴

Alkuperäisistä suunnitelmista huolimatta mairinnousuntorjunnan päävastuu siirtyi 1950-luvun alkupuolella maavoimille. Maavoimiin yhdistetty rannikkotykkistö ja laivastosta muodostetut merivoimat olivat enää maavoimien taistelua tukevia aselajeja. Vuonna 1955 julkaistun Kenttäohjesäännön yleisen osan mukaan tärkeimmille alueille sijoitetut rannikkoyhtymät oli alistettava puolustuksesta vastaaville maavoimien yhtymien komentajille. Tuolloin rannikkotykkistön johtoportaat oli tarkoitus liittää osaksi yhtymien esikuntia tai käyttää niitä tykkistöllisesti tärkeiden kais-tojen johtoportaina. Sen sijaan sivusuunnan puolustuksen rintamavastuu jäi edelleen rannikkotykkistölle muiden joukkojen ollessa puolustuksen reservinä.⁵⁵

Rannikkotykkistössä sodanjälkeisinä vuosina aloitettu rannikkotaktiikan kehitystyö pysähtyi käytännössä katsoen kokonaan 1950-luvun taitteessa. Vaikka jatkosodan aikana rannikkotaisteluista saadut kokemukset muun muassa puolustusryhmitymisen rakenteesta ja tulenkäytöstä huomioitiin vuonna 1955 julkaistussa Jalkaväen taisteluohjesäännön pataljoonan taistelua käsittelevässä osassa, painuivat ne käytännössä jo seuraavan vuosikymmenen aikana unholaan. Meripuolustuksen tarkastajan kenraaliluutnantti Eino Järvisen mielestä rannikon puolustuksesta vastanneiden joukkojen taistelukyky heikkeni 1950-luvun kuluessa. Hän korosti, etteivät rannikolle ryhmitetyt joukot pystyneet suorittamaan tehtävänsä, mikäli niitä ei oltu koulutettu rannikko-olosuhteissa tai niillä ei ollut käytössään rannikolle soveltuvaa kalustoa. Sen olivat jatkosodan kokemukset osoittaneet.⁵⁶

Rannikkoyhtymien määrää leikataan

Operatiivisen suunnittelun käynnistyttyä vuonna 1948 aloitettiin myös merivoimien sodan ajan kokoonpanojen suunnittelu. Suunnittelun lähtökohtana olivat jatkosodan aikana rannikkoprikaateista saadut hyvät kokemukset sekä puolustusrevision mietintö rannikkopuolustuksen järjestämisestä. Vielä heinäkuussa 1950 merivoimat suunnitteli rannikon puolustuksen rakentuvan rannikkoprikaatien varaan ja niiden kokoonpanot muistuttivat pitkälti jatkosodan alkuvaiheessa perustet-

54 KA T17382, kansio 2418. Haminan rannikkolinnakkeiston asiakirja N:o 147 / II / 20.4.1945: Lausunto KO:n yleisen osan ohjesääntöluonnoksesta, liite 2.

55 Kenttäohjesääntö, yleinen osa (KO yl), 1958, ss. 82–86, Kenttäohjesääntö, II osa (KO II), ss. 216–226 sekä Harjoitusvahvuudet A, (Harjavahv A), ss. 53–54.

56 KA T23107, kansio F3. Pääesikunnan meripuolustusosaston asiakirja N:o 108 / Meripolusto / 11 sal / 30.6.1955: Huomioita 2.D:n sotaharjoituksesta 6.–9.6.1955 ja ajatuksia sen johdosta, ss. 2–3.

Vrt. myös Jalkaväen taisteluohjesääntö II osa. Pataljoonan taistelu (JvO II), ss. 222–228 sekä Jalkaväen taisteluohjesääntö I osa. Pataljoonan taistelu (JvO I), ss. 160–164.

tuja rannikkoprikaateja. Prikaatit koostuivat rannikkotykistöröykmenteistä, erillisistä rannikkotykistöpatteristoista, rannikkoilmatorjuntapatteristosta sekä huolto- ja tukijoukoista. Rannikkopataljoonat ja –komppaniat oli tarkoitus sisällyttää rannikkoilmatorjuntapatteristojen kokoonpanoihin ja osa niistä suunniteltiin varustettavan moottoroidulla kuljetuskalustolla.⁵⁷

Yleisesikunnan päällikön päätettyä lokakuussa 1950 sodan ajan rannikkojoukkojen yhdistämisestä maavoimiin supistettiin samalla rannikkojoukkojen sodan ajan määrävahvuuksia. Niihin kuului ainoastaan seitsemän rannikkotykistöröykmenttiä, neljä moottoroitua kevyttä rannikkotykistöpatteristoa ja 12 raskasta rannikkopataljoonaa. Ylijohdon tykistöön suunniteltiin sijoitettavan muun muassa 12 erillistä moottoroitua patteristoa, joista seitsemän suunniteltiin olevan rannikkotykistötoimintaan soveltuvia. Rannikkopataljoonan organisaatiota ei vielä tuolloin vahvistettu, vaan sen suunnittelulle annettiin perusteet. Pataljoonan kokoonpanoon tuli sisällyttää runsaasti rantatorjuntaan soveltuvia raskaita aseita sekä kevyitä kranaatinheittimiä. Raskaiden aseiden lisäksi pataljoonassa tuli olla iskuvoimaa komppanian verran. Liikuntavälineitä tai ajoneuvoja ei joukolla tarvinnut olla, sillä pataljoonan siirrot kaistalta toiselle oli tarkoitus suorittaa ylemmän johtoportaan kuljetusvälinein.⁵⁸

Rannikkopataljoonan kokoonpano vahvistettiin vuonna 1955, tosin sen epävirallinen ja lähes identtinen organisaatio oli ollut koulutus- ja harjoituskäytössä jo vuodesta 1953 lähtien. Rannikkopataljoonan kokoonpanon suunnittelutyön alusta lähtien oli kuitenkin selvää, ettei siitä voitu luoda vastahyökkäyksiin soveltuvaa jalkaväkypataljoonan tyyppistä yksikköä, kuten sotakokemusten perusteella oli esitetty. Hyökkäysvoimaa edustaneella jääkärikompanialla oli mahdollista suorittaa ainoastaan erittäin rajoitettuja vastahyökkäyksiä koko muun pataljoonan sitoutuessa raskaiden aseiden käyttöön mihinnohusevaa vihollista vastaan.⁵⁹

---

57 KA T26862, kansio F1. Merivoimien esikunnan operatiivisen osaston asiakirja N:o 68 / Op. 3 / OT / 10 sal. / 15.7.1950: SA-vahvuuksia.

58 Rannikkopataljoonien painopiste oli Lounais-Suomen vastuualueella, jonne niitä suunniteltiin sijoitettavan kuusi kappaletta. Pohjanmaan ja Pohjois-Suomen vastuualueilla oli tarkoitus sijoittaa kaksi rannikkopataljoonaa ja Uudenmaan sekä Sisä-Suomen vastuualueille yksi. KA T26862, kansio F1. Puolustusvoimain pääesikunnan operatiivisen osaston asiakirja N:o 85 / Op. 1 / OT / 10 sal. / 19.10.1950: Rannikkojoukkojen sa-kokoonpano ja –määrävahvuudet sekä T26862, kansio D1. Puolustusvoimain pääesikunnan operatiivisen osaston asiakirja N:o 30 / Op. 1 / OT / 10 sal. / 12.2.1951: Muutos puolustusvoimain suojajoukkokokoonpanoa koskevaan liitteeseen.

59 Upseerin käsikirja III osa, joukkoja varten. Puolustuslaitoksen tutkimuskeskuksen kovalaboratorion rotaprintinpaino, Helsinki 1953, s. 39 sekä Harjoitusvahvuudet A, (Harjavahv A), s. 53.

LOPUKSI

Rannikkojoukkojen talvi- ja jatkosodasta saamat yleisluontoiset sotakokemukset otettiin huomioon 1950-luvulla julkaistuissa ohjesäännöissä. Näitä olivat muun muassa tulenkäytön suunnittelu, johdon keskittäminen sekä rannikon puolustusryhmittymisen periaatteet. Vaikka sotakokemusten vaikutus ohjesääntöjen laadintaan oli kiistaton, ei voida osoittaa, että merivoimien keräämiä sotakokemuksia olisi käytetty ohjesääntötyössä suoranaisesti hyväksi. On siis täysin mahdollista, että kirjoitustyöhön osallistuneet upseerit laativat tekstinsä pelkästään omiin tai yleisesti tunnustettuihin sotakokemuksiin nojaten.

Rannikkotaktiikan ja rannikkojoukkojen käyttöperiaatteiden kehityksessä sotakokemuksia ei pystytty hyödyntämään yhtä hyvin. Miessaareen vuonna 1952 perustetusta rannikkopataljoonasta huolimatta erityisesti jalkaväen rannikkotaktiikan kehittäminen lamaantui. Sotien aikana saadut taktiset kokemukset unohdettiin, koska maavoimissa vastustettiin erillisen rannikkotaktiikan luomista yleisen taktiikan rinnalle. Rannikkotykistö keskittyi Pääesikunnalta saamiensa ohjeiden mukaisesti puolustustaisteluun tarkoitettujen rannikkopataljoonien koulutukseen, joten saaduista sotakokemuksista huolimatta rannikko-olosuhteisiin ei pystytty kouluttamaan kevyesti varustettuja ja hyökkäystehtäviin soveltuvia joukkoja. Sen sijaan liikkuvan rannikkotykistön kehittäminen käynnistettiin nopeasti sodan jälkeen ja Turun rannikkotykistörykmenttiin perustettiin vuonna 1950 kaksitykkinen moottoroitu rannikkotykistöpatteri.

Laivaston jatkosodan aikana hankkimat sotakokemukset siirtyivät lähes sellaiseen sodan päättymisen jälkeen aloitetun taktiikan kehitystyön perustaksi. Avomeritoiminnasta saatujen kokemusten käytettävyyttä 1940- ja 1950-luvuilla voidaan tosin pitää vähintään kyseenalaisena, kun niitä verrataan laivaston käytössä olleisiin aluksiin ja niiden todelliseen suorituskykyyn sekä Pariisin rauhansopimuksen mukanaan tuomiin rajoituksiin. Mahdollisessa kriisitilanteessa laivasto olisi joutunut taistelemaan saaristossa, mutta varsinaisen saaristotaktiikan kehittäminen oli vielä 1950-luvun alkupuolella kesken.

Vaikka sotakokemuksia käytettiin hyödyksi 1940- ja 1950-luvulla operaatiotaidon ja taktiikan sekä kokoonpanojen kehitystyössä, ei kokonaiskuva sotakokemusten ja taktiikan kehittymisen välisestä suhteesta ole vielä täydellinen. Emme vielä tiedä, kuinka esimerkiksi jatkosodan aikana torpedotaktiikkaa kehittänyt Jouko Pihonen vaikutti laivastotaktiikan kehittämiseen toimiessaan Sotakorkeakoulun opettajana sekä merisotalinjan johtajana vuosina 1953–1956. Myös rannikkotaktiikan ja kokoonpanojen uudistajiin kuuluneen Veikko Vuorelan vaikutukset rannikkotykistön kylmän sodan aikaisessa kehitystyössä odottavat selvitystä. Hän toimi myöhemmän uransa aikana Pääesikunnan tykistöosaston päällikkönä ja rannikkotykistön tarkastajana.

Lähteet:

Arkistolähteet:

Kansallisarkisto (KA), Helsinki

Päämaja, koulutusosasto:

T17652 / 6 sal. Salaista ja yleistä kirjeistöä 1942

T17654 / 4 sal. Kirjeistö 1944

Pääesikunta, operatiivinen osasto:

T26862 / D1 OT-sal. Konseptit ja taltiot 1950–54.

T26862 / F1 ja F2 OT-sal. Kirjeistö 1950–51.

Pääesikunta, Meripuolustusosasto:

T23107/ F3 sal. Kirjeistö 1955

Puolustusvoimain pääesikunta, koulutusosasto:

T18002 / 6. Alustukset ja upseerien keskustelutilaisuuksien pöytäkirjat 1945.

Merivoimien esikunta:

T22110 / F3, F4, F9, F11, F12, F16, F18 ja F21 sal. Kirjeistö 1940–1945.

Merivoimien esikunta, operatiivinen osasto:

T15759 / 1214 sal. Sotakokemukset ja opintokertomukset 1942.

T16444 / 1948, 1949 sal. Koulutus- ja opintomatkakertomukset sekä sotakokemuksia 1944.

T16446 / 1969. Sotakokemuksia ja kotiuttamisasioita.

T17301 / 2068 sal. Sotakokemuksia 1941.

T17367 / 2163 sal. Koulutusasiat, sotakokemukset.

T17382 / 2418. Koulutusasiat, määrärahat, kirjallisuus, ym 1945.

T17770 / 4. Kertomus Somerin taistelusta, sotakokemuksia 1944.

Laivaston esikunta:

T22109 / F3 ja F5 sal. Kirjeistö 1944–45.

Painetut lähteet:

Harjoitusvahvuudet A, (Harjvahv A). Puolustuslaitoksen tutkimuskeskuksen kuvlaboratorion rotaprintipaino, Helsinki 1955.

Jalkaväen taisteluohjesääntö II osa. Pataljoonan taistelu (JvO II). Länsi-Savon kirjapaino, Mikkeli 1955.

Jalkaväen taisteluohjesääntö I osa. Pataljoonan taistelu (JvO I). Länsi-Savon kirjapaino, Mikkeli 1968. Kenttäohjesääntö, yleinen osa (KO yl). Puolustuslaitoksen tutkimuskeskuksen kuvlaboratorion rotaprintipaino, Helsinki 1958.

Kenttäohjesääntö, II osa (KO II). Kauppalehti OY:n kirjapaino, Helsinki 1954.

Rannikkotykistön taisteluohjesääntö I osa. Rannikkotykistön käyttö ja johtaminen (RtO I). Oy. Länsi-Savon kirjapaino. Mikkeli 1958.

Upseerin käsikirja. III osa, joukkoja varten. Topografikunnan rotaprintipaino. Helsinki 1953.

Painamattomat lähteet:

Laivaston ohjesääntö I (LO I), ehdotus. Yleinen osa. Turku 1950.

Laivaston ohjesääntö III (LO III), ehdotus. Sotatoimet. Helsinki 1951.

Laivaston ohjesääntö IV (LO IV), ehdotus. Sotatoimet. Helsinki 1952.

Tutkimuksellinen kirjallisuus:

Hyvärinen, Risto – Ollilla, Lauri – Pesonen, Timo (toim.): Rannikkotykistö taistelee. Rannikkotykistön upseeriupseeriyhdistyksen vuosijulkaisu XI. Maalaiskuntien Liiton Kirjapaino. Helsinki 1951.

- Killinen, Kullervo – Peuranheimo, Orvo – Pirhonen, Jouko: Laivat puuta miehet rautaa. Moottoritorpedoveneiden taistelut Suomenlahdella 1941–1944. Werner Söderström osakeyhtiö. Porvoo 1956.
- Krogars, Marco (toim.): Kadettiupseerit 1920–2010. Bookwell OY. Porvoo 2010.
- Raunio, Ari – Kesseli, Pasi – Elfvengren, Eero (toim.): Jatkosodan historia, osa 6. WSOY. Porvoo 1994.
- Syrjö, Veli-Matti – Karjalainen, Mikko – Elfvengren, Eero (toim.): Suomen Puolustusvoimat 1944–1974. Puolustusvoimien rauhan ajan historia, osa 2. WSOY. Porvoo 2006.
- Tynkkynen, Vesa (*Diss.*): Hyökkäyksestä puolustukseen – Taktiikan kehittymisen ensimmäiset vuosikymmenet Suomessa. Maanpuolustuskorkeakoulun Taktiikan laitoksen julkaisusarja 1, N:o 1/1996. Joutsa 1996.
- Turunen Ismo (toim.): Tiede ja ase. Suomen sotatieteellisen seuran vuosijulkaisu N:o 68. Hakapaino OY. Helsinki 2010.